

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi / Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 7, Sayı 19, Kasım 2020 / Volume 7, Issue 19, November 2020

**OSMANLI DEVLETİ'NDE AVCI KUŞU YETİŞTİRİCİLİĞİ /
BÂZDÂRÂNLIK (BATI ANADOLU ÖRNEĞİ)**

*Hunter Bird Breeding / Bâzdârânlık in the Ottoman Empire (Western Anatolia
Example)*

Makale Türü/Article Types : Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received Date : 24.09.2020
Kabul Tarihi/Accepted Date : 05.11.2020
Sayfa/Pages : 655-677
DOI Numarası/DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2020.175>

Mehmet İNBAŞI

(Prof. Dr.), Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kayseri / Türkiye, e-mail:
minbasi@yahoo.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3286-9902>

Tahsin HAZIRBULAN

(Öğr. Gör.), Munzur Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Tunceli / Türkiye,
e-mail: thazirbulan@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9779-6022>

Atıf/Citation

İnbaşı, Mehmet-Hazirbulan, Tahsin, "Osmanlı Devleti'nde Avcı Kuşu Yetiştiriciliği /
Bâzdârânlık (Batı Anadolu Örneği)", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 7/19, 2020, s. 655-677.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 7, Sayı 19, Kasım 2020.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 7, Issue 19, November 2020.

ISSN: 2148-5704

OSMANLI DEVLETİ'NDE AVCI KUŞU YETİŞTİRİCİLİĞİ / BÂZDÂRÂNLIK (BATI ANADOLU ÖRNEĞİ)

Hunter Bird Breeding / Bâzdârânlık in the Ottoman Empire (Western Anatolia Example)

Mehmet İNBAŞI, Tahsin HAZIRBULAN

Öz: Bir geçim vesilesi olarak ortaya çıkan avcılık, insan merkezli medeniyetin gelişmesine paralel olarak devlet ve hanedanlar için askerî bir talim, spor ve eğlence hâline dönüşmüştür. Bozkır geleneğine sahip olan Türk devletlerinin ve topluluklarının sosyal ve kültürel hayatlarında ise avcılık ve av kültürü, bir yaşam felsefesi olarak büyük bir etkiye sahiptir. Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından itibaren sultanlar, şehzadeler ve üst düzey bürokratlar kadim avcılık geleneğini sürdürmüştür. Klasik dönemde saray teşkilatında meydana gelen değişimler, avcılık kurumunu da etkilemiştir. Teşkilat; sarayın Bîrun kısmında “*Şikâr Ağalığı*” Enderun’da ise “*Doğancıbaşı*” öncülüğünde çakırcı, şahinci, atmacacı ve doğancı grupları hâlinde sultana en yakın bir yapıya erişmiştir. Taşrada, saray için avcı ve av kuşlarını besleyen kişiler *bâzdârân* olarak adlandırılmaktaydı. Taşra teşkilatı kendi içerisinde “*Ser-Bâzdârân*” öncülüğünde *sayyâd, görençci, getürücü, tuzakçı, kümece, yuvacı, tülekçi, yavrucu* olarak ayrı birimlerden oluşmaktaydı. Teşkilatın her bir üyesi beratla görevlendirilir ve hizmetleri karşılığında timar tasarruf ederlerdi. Bunların yanında bir kısım bâzdârlar yapmış oldukları hizmet karşılığında örfî ve avarız türü vergilerden ve seferlerden de muaf tutulurdu. İmparatorluk coğrafyasının genelinde verilmiş olan bâzdârân timarları için müstakil mufassal ve icmâl tahrir defterleri tutulmuştur. Bu defterlerde kaza, nahiye ve köylerde verilen bâzdârân timarları ile bu timarların kimler tarafından hangi göreve istinaden tasarruf edildikleri kaydedilmiştir. Bu çalışma, müstakil bir bâzdârân tahririne ait defter parçasından hareketle Biga, Karesi, Saruhan, Karahisar-ı Sahib, Sultanönü, Menteşe, Kastamonu ve Hüdavendigâr’da bulunan bâzdârân timarları, bu timarların kimler tarafından tasarruf edildiği, hangi avcı kuşlarının olduğu tespit edilerek teşkilatın Batı Anadolu’daki yapılanmasının ortaya çıkarılması amacını taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avcılık, Batı Anadolu, bâzdârân, timar

Abstract: Hunting, which emerged as a means of subsistence, turned into a military training, sport and entertainment for the state and dynasties in parallel with the development of human-centered civilization. In the social and cultural lives of the Turkish States and their communities, which have a steppe tradition, hunting and hunting cult have a greater fluence as a philosophy of life. Sultans, princes, and high-level bureaucrats have continued the old hunting tradition since the founding years of the Ottoman Empire. Changes in the palace administration in the classical age also affected the hunting establishment. Organization: In the Birun part of the palace, "Shikar Agaligi" and in Enderun "Dogancibasi" reached a structure closest to Sultan in groups of cakirci, sahinci, atmacaci and doganci. In the countryside, the people who feed hunters and game birds for the palace are called "bazdaran". The provincial organization consists of separate units under the leadership of "Ser Bazdaran", namely sayyad, seer, taker, trapper, poultry, nest-maker, tulle, and puppy. Each member of the organization was assigned by the administration with a certificate and saved timar (fief) for their services. Bâzdârâns were exempted from customary and religious taxes and wars in return for their services. Independent detailed and icmal tahrir registers were kept for the bazdaran timar, which were given throughout the imperial geography. In these registers, the bazdaran fiefs given in districts, townships, and villages and by whom these fiefs were appointed for which duty were recorded. In our article, it will be revealed that the bazdaran timar found in Biga, Karesi, Saruhan, Karahisar-ı Sahib, Sultanönü, Mentese, Kastamonu and Hüdavendigâr, by whom these fiefs were saved, and which hunting birds were. In addition, the organization's structuring in Western Anatolia will be revealed.

Keywords: Hunting, Western Anatolia, bazdaran, fief

Giriş

Tarih öncesi dönemlerde av, ilk insanlar için yiyecek ve giyecek ihtiyacının karşılanması amacıyla yapılan bir uğraş iken insan merkezli medeniyetin gelişmesine paralel olarak değişikliğe uğramış, spor ve eğlenceye dönüşmüştür. Sonraki dönemlerde av, toplumsal bir uğraşın dışında devlet ve hükümdarlar için askerî amaca yönelik bir eğitim ve askerî tatbikat hâline gelmiştir. Avcılıkta kuşların kullanılması Hint-Avrupa kavimleri tarafından eskiden beri bilinmekteydi. Avrupalılar ise bu türden bir avlanmayı, Endülüs Emevileri'nden öğrendiler.¹

Kadim bir gelenek olan avcılık, İslam tarihi öncesinde Araplarda ok, yay ve kapan ile yapılırken Rumlar, Persler ve Türklerle olan kültürel etkileşimle birlikte artık avlarında doğan, atmaca, şahin ve köpek gibi hayvanları da kullanmaya başlamışlardır. Endülüs'te avcı kuşlarla ilgilenenlere *sakkâr*, *tayyâr*, *bayyâz*, *bayyâzî*, *biyâz*, *bazîy* ve *bayzâî* denilmekteydi. Abbasîlerde ise *Emîru's-Say*, okçulara, çita, doğan, şahin ve tazı bakıcılarına, seyislere talimat vererek av hayvanları ve kuşların ava hazırlanmasına nezaret ederdi.²

Orta Asya ve bozkır geleneğinin en önemli unsurlarından birisi olan avcılık, Türklerde *millî devlet sporu* olmasının yanında inanç, gelenek ve yaşam şekillerine etki eden bir aktivite olarak kabul edilmektedir.³ Türkler için av, sadece dinlenme ve spor amacıyla yapılan bir uğraşın ötesinde, onları savaşa hazır tutan bir eğitimidir. Hatta yönetici zümre için ise av, halkıyla iletişim kurma, sorunları çözme ve teftiş yapmak için bir fırsattır.⁴ Türkler avlarda kullandıkları avcı kuşları ongun olarak kabul ederek *Çakır (Çağrı)*, *Tuğrul*, *Aksungur*, *Doğan*, *Şahin* ve *Atmaca* gibi avcı kuş isimlerini çocuklarına ad olarak da vermişlerdir.⁵ Millî bir gelenek olan avcılık, XI. yüzyıldan itibaren şahıslara özel bir hüner olmaktan çıkarak süreklilik hâlinde sultanların askerleri ve halkıyla yaptığı manevra mahiyetine dönüşmüştür.⁶

Avlanmayı hayatın bir parçası olarak gören Türkler, avcı kuşları ve av hayvanlarını kullanarak *siğir* adı verilen süreklilikli avlar yaparlardı.⁷ Selçuklu ve diğer Oğuz Türkleri, Anadolu'yu yurt edinmelerinden sonra da avcılık geleneğini devam ettirdiler.⁸ Büyük Selçuklular devrinde sultanın av işleriyle ilgili sorumlusuna *bâzdâr* denilmektedir. Tuğrul Bey, avcılığı müstakil bir teşkilat hâline getirdi. Bu dönemde avcı birlikleri kurularak orduyu zinde tutmak amacıyla süreklilikli avları yapılmıştı. Anadolu Selçuklularında av köpekleriyle, doğan, atmaca vb. gibi avcı kuşların bakımını yapan ve sultanla birlikte ava giden bir teşkilat mevcut olup, bunlara *bâzdâr*, teşkilatın başındaki kişiye yani avcıbaşına da *emîr-i şikâr* denilirdi. Timurlular ise *kuşhâne* denilen yerde *kuşciyân* adını verdikleri bir eğitimle av hayvanlarını yetiştirirdi. İhtiyacı duyulan diğer av hayvanlarıyla ilgilenenlere ise *barsciyân* denilirdi. Memluklarda av işlerinden *hârisü't-tayr*, Harzemşahlar'da ise av kuşlarının bakımından *emîr-i şikâr* sorumluydu.⁹ Anadolu Beylikleri, İlhanlılar, Karakoyunlular ve Akkoyunlu Devletlerinde de avcılık teşkilatı vardı.¹⁰

¹ Sargon Erdem, "Av", *İslam Ansiklopedisi*, C. 4, TDV Yay., İstanbul 1991, s. 100-101.

² Abdülkerim Özyayın, "Av", *İslam Ansiklopedisi*, C. 4, TDV Yay., İstanbul 1991, s.101-102.

³ Ahmet Caferoğlu "Türklerde Av Kültürü ve Müessesesi", *VII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara, 1972, s. 171.

⁴ Nalân Türkmen "Avcı Kuş İkonografisi ve Hünernâme'deki Betimlemeleri", *Acta Turcica*, 1/1, İstanbul 2009, s. 80; https://actaturcica.files.wordpress.com/2019/12/79_95.pdf Erişim Tarihi 24.08.2020. Ahmet Işık, "Avcı", *İslam Ansiklopedisi*, C. 4, TDV Yay., İstanbul 1991, s. 113.

⁵ Mustafa Alkan, Ferdi Gökbuğa, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Av Teşkilatının Silistre Sancağındaki Yapılanması", *Gazi Ü. Akademik Bakış*, C. 9, S. 17, Kış 2015, s. 24.

⁶ Özyayın, "Av", s. 102.

⁷ Özbay Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, AKM Yay., Ankara 1992, s. 23.

⁸ Özbay Güven, Gülten Hergüner, "Türk Kültüründe Avcılığın Temel Dayanakları", *Pamukkale Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 5, Denizli 1999, s.33.

⁹ Özyayın, "Av", s. 102; Abdülkadir Özcan, "Şikâr Ağaları", *İslam Ansiklopedisi*, C. 39, TDV Yay., İstanbul 2010, s. 161-162.

¹⁰ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, TTK Yay., Ankara 1988, s. 82, 37, 137, 274.

Bu teşkilat, kuruluştan itibaren Osmanlı Devleti'nde de mevcut olup sultanların savaş dışındaki en önemli faaliyetlerinden birisi olmuştur. Osmanlılarda özellikle padişahın süre avlarında ihtiyacı duyulan av ve avcı hayvanların temini için müstakil birimler oluşturulmuştur. Sarayda “Şikâr-ı Hümâyün” taşrada “Bâzdârânlık / Doğancılık” adıyla yaygın olarak bilinen teşkilatla ilgili yurt içinde hazırlanmış akademik çalışmalar bulunmaktadır.¹¹ Söz konusu çalışmaların bir kısmında teşkilatın sarayla ilgili birimleri incelenmiş, yine tahrir ve arşiv belgelerine dayanarak hazırlanan diğer eserlerde ise teşkilatın taşra birimleri, bunların merkezî teşkilat ve birbirleriyle olan ilişkileri vb. gibi farklı konular değerlendirilmiştir. Bu çalışmada ise teşkilatın genel yapısı, taşradaki görev ve sorumlulukları, sosyoekonomik durumları arşiv belgelerine dayanarak ve benzer çalışmalardan esinlenerek değerlendirilmiştir. Çalışmanın alana dair somut katkısı ise teşkilatın Batı Anadolu'daki ekonomik ve hiyerarşik yapısını ortaya çıkarılmasıdır. Ayrıca avcı kuşların dışında avda kullanılacak olan kaz türünden hayvanların temini noktasında alt birimler oluşturulmuş olması teşkilatın taşra yapılanmalarına dair önemli bir bilgidir. Bununla birlikte defterde adı geçen yerleşim ve diğer yerlere ait isimlerin ortaya çıkarılmış olması da toponomi çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

1. Osmanlı Devleti'nde Şikâr-ı Hümâyün Teşkilatı ve Avcılık

Osmanlıların ilk dönemlerinde bu teşkilat, kendisinden önce kurulan devletlerin bir devamı niteliğindedir. Osman Gazi, bazen alplarıyla uzak bölgelere av için giderdi. Yıldırım Bayezid ve I. Murad döneminde avcılık büyük bir gelişme göstermişti. Sultan I. Murad'ın gümüş halkalı köpekleri ve doğanlarının olması, teşkilata verilen önemi göstermektedir. Yine avcılıkla ilgili sekbanların ve turnacı ortasının bu dönemlerde kurulduğu bilinmektedir.¹²

Sultan I. Murad ve Yıldırım Bayezid dönemlerinde avcılık görevlileri, sistemli bir yapıya dâhil edilmek için bir teşkilat bünyesinde toplanmışlardır. Nitekim bu dönemde Yeniçeri Ocağı'ndan *avcıbaşı*, *saksoncubaşı*, *turnacıbaşı*, *zağarcıbaşı* gibi avcılıkla ilgili unvanlarla görevliler tayin edilmiştir. Sultan II. Murad'ın maiyetinde şahinci ve çakırcılar bulunduğu bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nde avcılık teşkilatının Şikâr Ağalığı adı altında değişimi ve kurumsal bir yapıya dönüşmesi ise, Fatih Sultan Mehmed döneminde gerçekleşmiştir. Teşkilatın Birun kısmındaki sorumlusu Şikâr Ağaları iken Enderun kısmında bu görevi Doğancıbaşı yürütmüştür. Rikâb-ı Hümâyün Ağalarından sayılan bu görevliler, padişaha en yakın kimselerdi. Merkezdeki görevlilerin dışında taşrada bu teşkilatın, doğancı, şahinci, çakırcı, atmacacı ve balabancı adı altında görev yapan kimseleri vardı. Askerî bir statüde görev yapan avcı kuşu yetiştiricileri, yaptıkları işlere göre özel isimler altında örgütlenmiş olup taşradaki *av kuşlarının bakımı ile yükümlü idiler. Bunlar;*

Sayyad: Avladıkları avların postlarını saray ağalarına teslim eden avcılar.

Görençiler: Avcı kuşların bakımından ve eğitimden sorumlu olan kişiler.

Getürücüler: Avcı kuşların saraya getirilmesinden sorumlu olanlar.

Tuzakçılar: Avcı kuşlar ve diğer av hayvanları için tuzak kuranlar.

Kümeciler: Kayalık bölgedeki av kuşlarının yavrularını toplayanlar.

Didebân / Yuvacılar: Avcı kuş yuvalarına gözcülük yapanlar.

Tülekcî ve Yavrucular: Yavru kuşların yuvalarını koruyarak kanatlanmasına kadar bakanlar.¹³

¹¹ Arşiv belgeleri ve defterlerine dayanarak hazırlanan ve konumuzla ilgili çalışmalar makalemizde kullanılmıştır.

¹² Ayşe Pul, *Yeniçeri Ocağı'nın 68. Ortası Turnacıbaşılik*, Gece Kitaplığı, Ankara 2016, s. 140-142.

¹³ Özcan, “Şikâr Ağaları”, s. 161-162; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, TTK Yay., Ankara 1988, s. 422-423; M. Alkan, F. Gökbuğa, “Av Teşkilatı'nın Silistre Sancağındaki”, s. 25-26; Mustafa Nuri Türkmen, *Osmanlı'da Av Kültürü*, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul 2013, s. 21-23.

Avcılık teşkilatının taşradaki bu görevlileri, bakımı yapılan çakır, şahin, atmaca, doğan, balaban türünden avcı kuşların birinci dereceden sorumlusu idiler. Aynı zamanda bunların başında çakırcıbaşı, şahincıbaşı, atmacacıbaşı, balabancıbaşı ve doğancıbaşı gibi unvanları taşıyan amirleri vardı. Bu kişiler içerisinde çakırcıbaşı, Şikâr Ağalarının en yüksek rütbelisi ve hepsinin amiri idi. Protokol olarak çakırcıbaşı kanunnâmede, emîr-i âhûr-ı sâni ile çaşnigîrbaşının arasındadır. Bu görevi üstelen kişi beylerbeyi sıfatıyla dış hizmete çıkardı.¹⁴

Teşkilatın kendi içerisindeki sıralamasına göre şahincıbaşı terfi ederse çakırcıbaşı olurdu. Şahincıbaşı eğer bu görevi istemez ise mirâhur olabilir, taşrada ise sancakbeyliğine ve bazen beylerbeyliğe terfi edebilirdi.¹⁵ Şikâr Ağalarının üst düzey üçüncü sorumlusu atmacacıbaşıdır. Bu görevi üstlenen kişi isterse merkezde şahincıbaşı, isterse taşrada sancak beyi olabilirdi.¹⁶ *Hâne-i bâzyân* denilen Enderun'daki Doğancılar Koğuşu'nun amiri 1478'e kadar şahincıbaşı iken bu tarihten itibaren bunun yerini doğancıbaşı¹⁷ almıştır. Doğancıbaşı protokolde atmacacıbaşıdan sonra gelirdi.¹⁸ Doğancıbaşılar terfi ederse içeride şahincıbaşı, çakırcıbaşı, yeniçeri ağalığı, kubbe vezirliği vb. gibi üst rütbelere kadar yükselebilirdi.¹⁹ Sarayda görevli olan Şikâr Ağaları, kendilerine özel elbiseleri ve başlıkları giyerlerdi.²⁰

Sarayda bulunan ve taşradan getirilen avcı kuşların haricinde, bazı özelliklerinden dolayı kuğu gibi kanatlı hayvanların sarayda beslendiği bilinmektedir. Kuşhane Ocağı'nda bakımı yapılan kuğuların kanatlarında diğer kuşlarda olmayan *maklûk* adı verilen tüyler bulunmaktadır. Bu tüyler *pişrev* türündeki okların hedefe tam isabet ettirilmesinde kullanıldığı için bu hayvanların bakımına ayrıca önem gösterilmekteydi.²¹

Av ve avcılık, padişahların haricinde şehzadeler ve veziriazamlar tarafından da yapılmakta olup onların da kendi şikâr maiyetleri, av için doğan ve diğer avcı türünden kuşları vardı. Vefat eden bazı veziriazam ve diğer vezirlerin muhalledatında bulunan doğan, şahin, balaban, zağanos, hencin, çakır vb. gibi kuşlar merkeze getirtilirdi. Bunun örnekleri mühimme kayıtlarında bulunmaktadır.²²

Taşrada yavrucu, getürücü, görençi vd. gibi avcı kuşu temin etmekle görevli olan bâzdârlar ise merkez tarafından görevlendirilen doğancıbaşıya bağlı olarak çalışırlardı.²³ Merkezî yönetim, taşrada bulunan doğancıların amiri olan doğancıbaşıdan başka bazı bölgelere avcıbaşı tayinleri de yapardı. Avcıbaşılar yakalayacağı / avlayacağı hayvanların merkeze

¹⁴ Abdülkadir Özcan, "Çakırcıbaşı", *İslam Ansiklopedisi*, C. 8, TDV Yay., İstanbul 1993, s. 189-190.

¹⁵ Abdülkadir Özcan, "Şahincıbaşı", *İslam Ansiklopedisi*, C. 38, TDV Yay., İstanbul 2010, s. 277-278.

¹⁶ Abdülkadir Özcan, "Atmacacıbaşı", *İslam Ansiklopedisi*, C. 4, TDV Yay., İstanbul 1991, s. 82.

¹⁷ Abdülkadir Özcan, "Doğancı", *İslam Ansiklopedisi*, C. 9, TDV Yay., İstanbul 1994, s. 487-489.

¹⁸ Özcan, "Şikâr Ağaları", s. 161-162. Fatih Kanunnamesine göre bunların saray teşrifatındaki yeri hakkında bkz: *Abdülkadir Özcan, Fâtih Sultan Mehmed Kanunnâme-i Âl-i Osman (Tahlil ve Karşılaştırmalı Metin), Kitapevi Yay., İstanbul 2003, s.6-7.*

¹⁹ Batuhan İsmail Kıran, *Osmanlı Saray Teşkilatında Doğancılık Koğuşu*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Ü. SBE, Eskişehir 2014, s. 61-64.

²⁰ Zülüflü ve bıyıksız olarak hünernâmede resmedilen iki doğancıdan birisi kırmızı diğeri siyah başlıklıdır. Her iki doğancının eldivenleri kırmızı olup borklerinin dört ucu açıkta sallanır pozisyonadadır. Her iki borkte de mücevherli bir iğne takılıdır. Nurettin Sevin, *On Üç Asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bir Bakış*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yay., Ankara 1973, s. 60, 61, 72, 80, 95.

²¹ Ünsal Yücel, *Türk Okçuluğu*, ed. D. Ayan, AKM Yay., Ankara 1999, s. 286; Murat Yıldız, *Bostancı Ocağı*, Yitik Hazine Yay., İzmir 2011, s. 237.

²² "Bozok Beğine hüküm ki; vezîr-i âzam iken fevt olan Osman Paşa'nın doğanlarından ... bir cenah şahin ve iki cenah ispiri çakır ve bir cenah ... ve bir cenah balaban ve iki cenah kargacı? balaban verildiği i'lam olunup zikr olunan doğanlar rikâb-ı hümâyünuma yarar doğanlar olmağın ber vech-i isticâl dergâh-ı muallama irsal olunmak fermanım olunmuştur buyurdum ki vusul buldukda tehir ve ... emeyüp zikrolunan doğanları yarar doğancılar ile dergâh-ı mu'allâma irsal iyleyesin." BOA. A. DVNS. MHM. d. 60/465 Benzer Hükümler için BOA. A. DVNS. MHM. d. 60/466, 68/123.

²³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, s. 422, 423; Özcan, "Doğancı", s. 487.

gönderilmesi ile görevli idi.²⁴ Bu minvalde sarayda görevli olan avcıbaşının her yıl yazın müjdecisi olarak görülen kıl ördeğini padişaha sunması gelenek olarak sürdürülmüştür. 1693 yılında Avcıbaşı Rüstem Ağa, Sultan II. Ahmed'e "... bu kulları kıl ördeğini doğana aldurup yaz müjdesi olduğu hasebiyle bin bir akçe sadaka ve ihsân olunmak âdet-i kadîm olmağla emr-i fermân şevketli padişahımdır." diyerek arzda bulunmuş, padişah aynı arzın üzerine yazdığı hatt-ı hümayunla âdet üzere 1001 akçe ihsan verilmesini emretmiştir.²⁵

Bâzdârların kendi bölgelerinde işleriyle ilgili durumlarda, taşradaki idari görevlilerin müdahalesi merkez tarafından menedilmiş, hatta idarecilerin bâzdârlara faaliyetlerinde yardımcı olmaları istenmiştir. Örneğin Çepni ve Kazâbad'da merkez için çakır, balaban, saka kuşlarının temininde idarecilerin bâzdârlara yardım etmeleri emredilmiştir.²⁶ Benzer bir şekilde görevi olmadığı hâlde 1571'de Ereğli'de bir doğan yakalayan zımminin elinden alınarak kuş, doğancı Süleyman'a teslim edilmiş²⁷ ve avcı kuşların şahısların elinde bulunmamasına özen gösterilmiştir.

Doğancı ve diğer bâzdârların, asli görevlerinin haricinde bölgelerinde meydana gelen asayiş olaylarının bastırılması hususunda talep hâlinde, yerel kuvvetlere yardımcı oldukları 1584 tarihli bir mühimme kaydından anlaşılmaktadır. Söz konusu kayıta Prizren'de Raska Kalesi civarında sipahinin sefere gitmesini fırsat bilerek yağma ve talanda bulunan eşkıyaya karşı eski sipahilerle birlikte bölgedeki şahinci, çakır gözcü ve yuvacılar da görevlendirilmişti.²⁸

Teşkilatın merkezdeki görevlilerinin gelirleri, ulufe veya timar yoluyla sağlanırken taşradakiler ise yaptıkları hizmet karşılığında ya timar tasarruf ederler ya da örfi ve avarız türü vergilerden muaf olurlardı. Ulufeli avcı bölüklerinin yani Şikâr Ağalarının ruusları, küçük ruznamçe kaleminde yazılırdı.²⁹ Merkezde veya taşrada bulunan teşkilat üyelerinden timar tasarruf edenlerin gelirlerine, değişik nedenlerle terakki yapılırdı. Terakkiler, bağlı oldukları doğancıbaşı ve şahincibaşılardan tarafından mühürlü tezkire veya mühürlü defterlerini divana sunmaları neticesinde gerçekleşirdi. Ruus defterlerinde bu konuda çok sayıda hüküm vardır.³⁰

Reaya tarafından da yapılmakta olan av ve avcılık onlar için sportif ve ekonomik bir uğraştı. Bu sebeple reaya, avcılık için ihtiyaç duyduğu av hayvanları ve diğer av malzemelerini av esnasında temin ederdi. Mühimme kayıtlarında bazı avcıların doğan, tazi, atmaca ve tüfek ile av yaptıkları kayıtlıdır. Ancak reayanın saray için avcı kuşu temin edilen yerlerde av yapmalarına ve avcı kuşların yuvalarına zarar verir düşüncesi ile tüfek kullanmalarına izin verilmezdi.³¹

Osmanlılar zamanında özellikle Edirne ve çevresi, iklim ve bitki örtüsü nedeniyle saray için önemli bir Şikâr-ı Hümayun merkeziydi.³² Avcılığı ile meşhur olan IV. Mehmed döneminde Edirne'deki saray içerisinde bir "Şikâr Kasrı"³³ yapılmış, burada başkalarının av yapmasına izin verilmemişti.

²⁴ "Edremid ve Tuzla ve İne ve Boğazhisar ve Çan ve İvrindi kadularına hüküm ki hâliya Mehmed ve diğer Mehmed avcı başı tayin olunmuşdur ..." BOA. A. DVNS. MHM. d. 21/500, 34/63.

²⁵ "Hazine Kethüdası Ömer Ağa sahib-i arzuhâl kuluma yaz(ı) müjde hasebiyle kıl ördeği getürmekle âdet-i kadîm üzere bin bir akçe ihsân eyledim. Veresin." TSMA. e. 810/46.

²⁶ BOA. AE. SMST. II. 47/4661, 68/7263.

²⁷ BOA. A. DVNS. MHM. d. 14-2/848.

²⁸ BOA. A. DVNS. MHM. d. 53/159.

²⁹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, TTK Yay., Ankara 1988, s. 47.

³⁰ BOA KK. D.239 47b, 120a, KK. D. 241 117a, KK. D.242 30a, 53b, 73b, 81a, 92a, KK. D. 244 62a.

³¹ 1570 tarihli İznik kadısına gönderilen bir hükümde çeltik tarlalarına zarar veren domuz türü hayvanların uzaklaştırılması sırasında tüfek kullanmalarına dahi izin verilmeyip avcı kuşların zarar görmemesi için gerekli tedbirlerin alınması emredilmişti. "İznike tabi Görele nahiyesinin halkı varup sabıka İznikmid dağlarında tüfenk ile saksun ve şikar olunmasın deyu emr-i şerif gönderilmeğın men olunup..." A. DVNS. MHM. d. 141/441

³² Şenol Çelik, "Osmanlı Padişahlarının Av Geleneğinde Edirne'nin Yeri ve Edirne Kazasındaki Av Alanları (Hassa Şikâr-Gâhı)", *XII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. III/ II. TTK Yay., Ankara 2002, s. 2.

³³ Rifat Osman, *Edirne Sarayı*, Yayınlayan Süheyl Ünver, TTK Yay., Ankara 1989, s.97.

Ancak serbest avcılar, bazen gizlice mirî bölgelere girerek avcılık yaparlardı. Hassa bahçelerinin, korularının vb. yerlerin korunmasına özen gösterildiği için taşrada ve özellikle Hassa-ı Hümâyün bahçelerinde ve korularında bu kişilerin av yapmaları "... bu babda gereği gibi mukayyed olup taht-ı kazanızda vaki' olan şikârgâhları koruyup muhkem ittirüp ki kimesne tazı ve doğan ile av olacak ihtimali olmaya" denilerek yasaklanmıştı.³⁴ Yasağa uymayan avcıların doğanları ve avda kullandıkları tazılarına el konulur, bazen de bu malzemelerin merkeze gönderilmesi istenirdi.³⁵

Kara avcılığının yanı sıra deniz, göl ve ırmaklarda balık / dalyan avcılığı da Osmanlılarda oldukça yaygındı. Nehir ve göllerin yoğun olduğu yerlerde balıkçılık devlet ve toplum açısından ekonomik getirisi yüksek bir avcılık türüydü.³⁶

Osmanlı Devleti ilk yıllardan itibaren emirnâme, yasaknâme, nizamnâme vb. türden kanunlarla hukuksuz uygulamaların önüne geçerek av ve avcılığı denetim altında tutmuştur.³⁷ Devletin bir politikası olarak görülen avcılıkla ilgili nizamnâme, IV. Murad devrinde Avnî Ömer Efendi'nin kaleme aldığı muhtasar kanunnâme içerisindeki hassa doğancılarında bahseden bölümde bulunmaktadır. 1526 tarihli Dulkadirli vilayeti, 1563 tarihli Kars-ı Maraş ve 1580 tarihli Maraş sancaklarına ait tahrir defterlerinde bulunan kuşçularla ilgili kayıtlarda bir nevi kanunnâme mahiyetindedir.³⁸ Divriği Kanunnâmesi'nde geçen bir hükümde ise yerelde bulunan idarecilerin çıkmış oldukları av faaliyetlerinde reayayı işlerinden alıkoydukları, ava sürdükleri, atlarını beklettikleri belirtilerek bu gibi angarya işlerin "bid'at" olduğu belirtilmiş ve reyanın isteği dışında avda kullanılması yasaklamıştır.³⁹

Bu türden kanun ve müdahalelerin asıl amacı, av hayvanlarının soyunun devam ettirilmesi, av veya avcının kendisi dışındaki özel ve tüzel kişilere ait yerlerde zararlarının önlenmek istenmesiydi.

2. Bâzdâran Timarları

Timarlar, genellikle askerî bir amaç için tahsis edilmesine rağmen bazen sarayın çeşitli birimlerinin ihtiyacını karşılamak amacıyla da verilebilirdi. Askerî bir amacı olmayan timarlardan birisi de *bâzdârân timarları*dır. Osmanlı Devleti'nde av ve avcı kuşlarından sorumlu olan bâzdârlar, kendilerine timar verilen yerlerdeki dağlarda ve kaya diplerinde bulunan yuvalardan, yavru kuşları toplayarak av için yetiştiriyor ve bu kuşları saraya götürüyorlardı. Saray için çakır, şahin, atmaca, doğan türünden avcı kuşlarla ilgilenen her görevli, merkez tarafından beratla görevlendirilir ve bu hizmetleri karşılığında timar tasarruf ederlerdi. Bâzdârlar yaptıkları görevler karşılığında örfî vergiler ile avarız türü vergilerden muaf olabiliyorlardı.⁴⁰

³⁴ BOA. A. DVNS. MHM. d. 7/1666-1785. Benzer hükümler için: 47/72, 78/1231.

³⁵ "...hilaf-ı emr-i şerif (yerler) ve doğan ve tazı ile asla şikâr ettirmeyüp itmek isteyenleri men u def' ettirüp memnu' olmayup hilaf-ı emr-i şerif şikâr idenlerin doğanların ve tazıların ellerinden alup dergâh-ı muallama getüresün..." BOA. A. DVNS. MHM. d. 39/138. Benzer hükümler için bkz. 39/352, 46/394, 5/691, 71/282.

³⁶ Filiz Yıldırım, "Osmanlı İdaresinde Tuna Nehri'nde Bir Ekonomik Unsur: Balıkçılık", *Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller 1*, ed. Ş. Batmaz, Ö. Tok, Not Yay., Kayseri 2015, s. 327; Rıfat Günalan, "İstanbul'da Balıkçılık: XVI. Yüzyılda Dalyan Mukataaları", *İstanbul Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 48 (2008/2), İstanbul 2009, s. 23.

³⁷ Güler Yarcı, "Osmanlıda Avcılık Yasaları", *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Yıl 1, S. 1, Ocak 2009, s. 125. https://actaturcica.files.wordpress.com/2019/12/123_152.pdf Erişim Tarihi 24.08.2020.

³⁸ Arif Sarı, "Osmanlı Sarayının Avcı Kuş Tedarikçileri: Sayyadân Sınıfı", *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi II Prof. Dr. Yılmaz Kurt Armağanı*, ed. H. Oruç, M. Ceyhan, Akçağ Yay., Ankara 2016, s. 298.

³⁹ "Ve sancakbeyleri ve subaşuları ve sâyir sipahiler av murâd idiniüp nice def'a reayayı sürüp işlerinden korlar imiş ve nice günler dahi tutup güç ile atların bekledürler imiş bid'at olduğu sebebden ref' olundu. Sayd murad idtiklerinde halka nidâ ideler kendü ihtiyariyle varan vara güç ile kimesneyi ava sürmeyeler ve at dahi bekletmeyeler." Ömer Lütfi Barkan, "XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları-Kanunlar", Burhaneddin Matbaası, İstanbul 1943, s. 118-119.

⁴⁰ Alkan, Gökbuğa, "Silistre Sancağındaki Yapılanması", s. 26-28.

Bâzdârân timarlarını tasarruf eden kişilerin avarız-ı divaniye ve tekâlif-i örfiye ile diğer angarya işlerin bir kısmından veya tamamından muaf olmaları, bu görevin yapılmasının cazip olduğu düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Ancak bu tür muafiyetlerin bölgeden bölgeye farklılık gösterdiği sancak kanunnamelerinde görülmektedir. Örneğin 1569 tarihli Silistre Kanunnâmesinde "... elinde doğancı ve doğancılık beratı olmak raiyetlüğün tebdil etmez. Doğancılık hizmeti mukabelesinde doğancılık çiftliğün yiyüp hizmet etmek avârzına ve rüsûm-ı re'ayasına mâni değildir. Ve sahîh doğancı oğlu doğancı olanlar dahi raiyet çiftliğün tutucak resmi çift ve avârzı virmek kanundur" ifadesi Silistre'de bâzdârân olan kişilerin avarızdan muaf olmadıklarını göstermektedir.⁴¹ 1613 tarihli Ohri Kanunnâmesinde ise kadimden doğancı olmayıp sonradan doğancı olan kişiler sipahiye karşı yapması gereken "rusûm-ı raiyyetlerini" tam olarak verdikten sonra avarız-ı divaniye ve tekâlif-i örfiyeden muaf oldukları belirtilmiştir.⁴² Görüldüğü üzere bâzdârânların buldukları bölgelere ve konumlarına göre zaman zaman örfî ve avarız vergilerinden muaf tutulurken bazı yerlerde de reaya statüsünde olarak çift resmini ve avarızlarını ödemeleri istenmiştir.

Kanunnâmelerde vergi muafiyetini sağlamak için doğancıların tasarrufunda bulunan baştine ve yuvaların bakımlı olmasının zorunlu olduğu, sayyad, yuvacı gibi görevlilerin yeni tahrirlerde hazır bulunması gerektiği, aksi hâlde doğancılık vazifesinin sona ereceği belirtilmektedir.⁴³ Mora Vilayeti Kanunnâmesi'nde belirtilen bu husus, doğancılık hizmetinin devamını şart koştuğu gibi artık hizmeti yapmayanların doğancı sayılmayacağı ve muafiyetlerinin olmayıp normal reaya gibi değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Vergi muafiyetinden dolayı bazı kişiler kendilerini doğancı, şahinci gibi gösterip bundan faydalanmak istemişlerdir. Vergi memurlarına, gönderilen hükümlerde bâzdârân olmayan ve elinde beratı bulunmayan kişilerden vergi alınması hususunda emir yazılmıştır.⁴⁴ Örneğin Edirne'de âlâ üzerinden vergi veren zengin gayrimüslim tebaadan bazılarının, vergiden kaçmak için baştina tasarrufunda bulunan kişilere kendilerini mahlûlde şahinci, çakırcı veya voynuk olarak yazdırdıkları tespit edilmiş ve bunlar cezalandırılmıştır.⁴⁵ Sancak kanunlarına ve mühimme kayıtlarına konu olan muafiyetler bâzdârân timarlarına ve bâzdârânlığa olan cazibeyi artırmıştır. Bu nedenle gerek timarların tasarrufu gerekse muafiyet elde etmek için şahısların bâzdârânlığı beratlı yapmak için oldukça istekli olduğu söylenebilir.

Sefer dönemlerinde bâzdârân timarlarını tasarruf eden kimselerin sefere katılıp katılmamaları bu konuda yazılan hükümlerde farklılık arz etmektedir. Nitekim 1574 yılında Karahisar-ı Sahib piyadeleri beyine yazılan bir hükümde, kadimden doğancı olanların kendilerini doğancı olduklarını ispat etmeleri neticesinde seferden muaf tutulmaları istenmişti.⁴⁶ Aynı tarihli başka bir hükümde ise bazı piyadelerin seferden muaf olmak için kendilerini sipahi

⁴¹ Aynı kanunnâmede gayrimüslimler içinde bir hüküm bulunmaktadır: "Ve şahin yuvacıları ve kayacıları olan keferenün ellerinde berâtları olanlar raiyet baştinesin tasarruf iderlerse öşür ve sâlâriyelerin ve ispençelerin sipahiye virürler diyü defter-i 'atikde mukayyed bulunmağla sipahiye hâsil bağlanmışdır. Amma kendü baştinelerinden nesne virmezler." Barkan, Kanunlar, s. 280.

⁴² "...bermuceb-i emri şerif isimleri üzerine doğancı bâ berat-ı hümayun diyü kayd olunup ve lâkin ellerinde olan baştinelerinin ve müteferrik mutasarrıf oldukları tarlalarının öşür ve sâlâriyeleri ve ispençeleri ve bilcümle sipahiye müteallik olan sâyir reaya gibi hukuk ve rüsûmları bi-kusur sipahiye edâ eyledükden sonra 'avarızı divaniye ve tekâlif-i örfiyeden mu'af olmak üzere defter-i cedid-i hâkaniye kayd olundu." Barkan, Kanunlar, s. 296.

⁴³ "... avarızdan mu'afiyet ile esâmileri üzerine doğancı işaret olunup baştinelerinin öşür ve rüsûmün ve rüsûm-ı riayetlerin sipahilerine virmek üzere kayd olunup el yevm teftiş olındukda baştineleri bi'l-küliyye zayı ve sayyadları ve yuvacıları mürd ve yuvaları muzmahil olmakla min-ba'd itibar olunmayup sâyir reaya gibi kayd olundu." Barkan, Kanunlar, s. 331.

⁴⁴ BOA. A. DVNS. MHM. d. 14-2/1599, 15/425; BOA. A. DVNS. MHM. d. 26/41.

⁴⁵ Ahmet Uzun, Ozan Aras, "Mali Yönleriyle Osmanlı Devleti'nde Çakırcılık ve Şahincilik Teşkilatı", *Liberal Düşünce Dergisi*, S. 83, 2016, s. 103.

⁴⁶ "... doğancı kaydolanlar dahi kadim doğancı oğlu doğancı olmayup piyade oğlu piyade olup defterde piyade kayd olunup piyadenin nere tasarruf iderlerse anun gibileri dahi nevbetlerinde vaki olan hidmetler ittirüp doğancı olduk deyu ta'allul ettirmeyesin.", BOA. A. DVNS. MHM. d. 24/718.

ve doğancı olarak kaydettirdiği görülmektedir.⁴⁷ 1577 tarihli Karesi piyadeleri beyine yazılan bir hükümde ise sefere katılmaları istenen kişilerden bir kısmı “*kimi yuvacı ve kimi derbentciyüz deyu*” gibi bahaneler ile sefere ve hizmete katılmaktan kaçtıkları, bunun gibilerin siyaset olunmaları yolunda hüküm verildiği ifade edilmiştir.⁴⁸ Bununla birlikte sefere çağırıldığı hâlde gitmeyen bir doğancıya kürek cezasının tatbik edildiği anlaşılmaktadır.⁴⁹

Muayyen olarak yapılan tahrirlerde, doğancı, atmacacı, şahinci gibi bâzdârân timarları tasarruf eden kişilerin timar kayıtları yenilenmiştir. Defterlerde, Rumeli ve Anadolu’da verilen bâzdârân timarlarının kimler tarafından ne kadar ücretle tasarruf edildiği belirtilmiştir. Şer’i ve örfi vergilerden muaf olan bâzdârların usulsüz davranışları neticesinde timarları iptal edilebilirdi. Örneğin Temaşvar’da vergi muafiyetiyle doğancı ve şahinci olarak kaydedilen 90 hane, zahmetli olan yuvacılık işini yapmayıp Erdel’den kuş satın alarak usulsüzlük yaptıkları için timarları elinden alınmak suretiyle cezalandırılmıştı.⁵⁰

Önceden doğancı olarak kaydedilen sonra da bu görevi sona erenler, muafiyetlerini devam ettirebilmek için bazen görevlilerle münakaşa eder ve doğancı olduklarını söylerlerdi. Buna ilginç bir örnek 1716 tarihli Mora Vilayeti Kanunnâmesi’nde rastlanmaktadır.⁵¹ *Ahvâl-i Doğancıyan; Defter-i atikde vilâyet-i mezbûrede doğancı olmayup önceden doğancı olanlar raiyyet kaydedildiğinden el-yevm teftiş olundukda baştineleri bi’l-küllîye zayi’ ve sayyadları ve yuvacıları müird ve yuvaları muzmahil olmakla min-ba’d itibar olunmayup sayir reaya gibi kayd olundu* şeklinde kanunnamede yer alan kayıttan anlaşıldığı üzere, doğancılık ya da bâzdârlık görevini yapanlar bu görevleri sona erse bile görev ayrıcalığının sağladığı imkânları kullanmak için ısrarcı olmuşlar, ancak talepleri kabul görmemiştir.

3. Batı Anadolu Bâzdârân Defteri

Osmanlı Devleti’nde, Anadolu’da ve Rumeli’de verilmiş olan bâzdârân timarları ile ilgili müstakil mufassal ve icmâl tahrir defterleri olduğu gibi, vilayet tahrirlerinden çıkarılmış olan defterlerde de bu timarlar hakkında bilgiler vardır. Adı geçen defterlerden birisi de bu çalışmada kullanılan ve Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi’nde D. 00660 kodu ile Kocaili sancağı çakırcılarının kaydedildiği defterdir. Tarihsiz olan bu defter, 10 varaktır. XVII. yüzyıla ait olduğu tahmin edilen defterin Batı Anadolu’daki çeşitli sancaklara ait bâzdârân timarlarının kaydedildiği tahrir defteri parçası olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu defterde Kocaili⁵², Biga⁵³, Karesi⁵⁴, Saruhan⁵⁵, Sultanönü⁵⁶, Karahisâr-ı Sahib⁵⁷, Menteşe⁵⁸ ve Kastamonu⁵⁹, sancaklarında bulunan bâzdâr timarları kaydedilmiştir.

Defterin devamında *Cemaat-i Şahinciyân-ı Vilâyet-i Anadolu* başlığı altında *Livâ-i Hüdavendigâr Sancağı*⁶⁰ dâhilinde bulunan Behram, İnegöl, Yenişehir, Mihaliç, Gönen, Toyhisar ve Aydıncık nahiyelerindeki bâzdârân timarlar ve bu timarların kimler tarafından tasarruf edildikleri kaydedilmiştir.

⁴⁷ “...kadimi raiyyet olmağla raiyyet olmayup sonradan defter-i cedide doğancı ve raiyyet deyu yazılan piyadelere ocaklarında (...) yararın tasarruf ittirüp nevbetlerinde liva-i hidmet ittiresin hilaf-ı kanun ve muğayir emr-i şerifim ta’allul ittirmeyesin.” BOA. A. DVNS. MHM. d. 24/783.

⁴⁸ BOA. A. DVNS. MHM. d. 28/450.

⁴⁹ BOA. A. DVNS. MHM. d. 37/1639.

⁵⁰ BOA. A. DVNS. MHM. d. 7/195.

⁵¹ Barkan, *Kanunlar*, s. 331.

⁵² TSMA. D. 660, vr. 1a-5a.

⁵³ “Der Livâ-i Biga”, TSMA. D. 660, vr. 5a-6a.

⁵⁴ “Der Livâ-i Karesi”, TSMA. D. 660, vr. 6a-6b.

⁵⁵ “Der Livâ-i Saruhan”, TSMA. D. 660, vr. 6b-7b.

⁵⁶ “Der Livâ-i Sultanönü”, TSMA. D. 660, vr. 7b-8a.

⁵⁷ “Der Livâ-i Karahisar-ı Sahib”, TSMA. D. 660, vr. 8b.

⁵⁸ “Der Livâ-i Menteşe”, TSMA. D. 660, vr. 8b.

⁵⁹ “Der Livâ-i Kastamonu”, TSMA. D. 660, vr. 8b-9a.

⁶⁰ “Der Livâ-i Hüdavendigâr”, *Nahiye-i İmrahor, Nahiye-i İnegöl, Nahiye-i Yenişehir, Nahiye-i Mihaliç, Nahiye-i Tuz Hisar, Nahiye-i Aydıncık*, TSMA. D. 660, TSMA. D. 660, vr. 9a-10b.

Defterin giriş kısmında “*Cemaat-i Çakırcıyan ki çiftlik tasarruf idüp görençci çıkarırlar*” şeklinde bir başlık bulunmaktadır. Bundan sonra timar sahiplerinin isimleri, tasarruf ettikleri karye, çiftlik ve mezraların isimleri ve bunların bağlı oldukları yerler ile timar miktarları ayrı ayrı kaydedilmiştir. Yine bu kısımda “*Tetimme-i Çakırcıyan-ı Livâ-i Kocaili*” başlığı altında ikinci gurupta yer alan timar sahipleri belirtilmiştir. Bu kişilerin tamamı avarızdan muaf olmak şartıyla kendileri için tahsis edilen görevi yapmışlardır.⁶¹

4. Batı Anadolu Bâzdârân Timarları

Biga Sancağı; bâzdâr timarlarının en yoğun olduğu sancaklardan birisi idi. Daha XVI. yüzyıl başlarında 1517 tarihli Biga Livâsı Kanunnâmesi'nde bâzdârlar ile ilgili çok önemli bilgilerin bulunması bu hususu teyit etmektedir. Kanunnâmede belirtilen hükme göre, babadan oğula doğancı, görençci, yuvacı ve açıcılık hizmeti yapanların beratla muaf oldukları ifade edilmektedir. Bunlar atadan dededen itibaren doğancı oldukları için aynı zamanda çiftlik de tasarruf etmişlerdi. Bâzdâr timarı tasarruf eden doğancıların, yuvacıların ve diğer görevlilerin Biga sancağındaki diğer reayalar gibi olup defter-i cedide raiyyet kaydedilmesi, bunlara kadıların herhangi bir cihet vermemesi emredilmişti. Biga sancağında bu dönemde bâzdâr timarı tasarruf eden 10 hanenin olduğu belirtilmiştir.⁶²

İnceleme konusu defterde, Kocaili bâzdâr timarlarından sonra “*Der Livâ-i Biga*” başlığı altında dördü mahlûl / boş olan 16 adet bâzdâr timarı kaydedilmiştir. Biga sancağında bâzdâr timarı olarak tespit edilen 16 timardan gelirleri en yükseği olan timar, Biga ser-bâzdârânı olan Mehmed'e ait olup 4.573 akçe iken en düşük olanı ise Eymir isimli bir kimseye ait olup 125 akçelik timardır. Livâda 12 adet timar çeşitli bâzdâr görevlileri tarafından tasarruf edilmiştir.⁶³

Biga sancağında, Ser Bâzdârân-ı Biga yani Biga sancağı bâzdârân başı olan Mehmed, Bahaeddin köyünden 3.834 akçe ile Tuzla'ya tabi Yassıbağ köyünden elde ettiği 673 akçalık timar olmak üzere toplam 4.573 akçalık gelire sahipti.⁶⁴ Ser-bâzdârândan sonra en yüksek timar gelirine sahip olan kişiler arasında Çunkara köyündeki bâzdâr timarını müşterek tasarruf edenler Bayram ve Ali olup timarlarının toplam geliri 1.133 akçe idi.⁶⁵ Bunun dışında Nasuh ve Piri'ye ait 200, Ramazan ve Seydi'ye ait 200, Yusuf ve Yunus'a ait 150 akçelik geliri olan timarlarda müşterek timar olarak kaydedilmiştir. Mahlûl / boş olan dört timarın toplam geliri ise 1.220 akçedir.⁶⁶ Bu timarlardan altı tanesi Bahaeddin, Yassıbağ, Sali, Kulağuz, Çunkara, Samed köylerinden, 11 tanesi ise Taşkun, Halil, Malati ve Küstüm, Fenağlu, Doğancı Hacı, Bayezid, Fahs(?), Tuzla, Kılıç, Bayezid-i Kebîr mezralarından tasarruf edilmekteydi. Biga sancağında tespit edilen 16 bâzdâr timarından elde edilen toplam gelir, 8.902 akçe olarak tespit edilmiştir.⁶⁷

Biga sancağında Çan'a bağlı olarak “*Sirden ve Kiraslık ve Kara Çam ve Çağla*” adlı yerlerde dört yuva bulunmaktadır. Bu yuvalara bakmak için yuvacı olarak görevlendirilen Turgud, Murad ve Şaban adlı kişilerin avarızdan muaf oldukları kaydedilmiştir.⁶⁸

⁶¹ T SMA. D. 660. vr. 1a-10a. Söz konusu defterin Kocaeli ile ilgili olan bölümü yayımlanmıştır. Mehmet İnaş, Tahsin Hazırbulan, “Kocaili Livâsında Bâzdârân Timarları”, *IV. Uluslararası Orhan Gazi Sempozyumu ve Kocaeli Tarihi Kültürü Sempozyumu V. C. 1*, Kocaeli 2019, s. 593-607.

⁶² “*Ve eben-'an-ced doğancı ve görenceci ve yuvacı ve açıcı olanlar berat-ı hümayunla muaflardır. Ve mezkûr doğancılardan şol kimesneler ki ataları ve kendüleri raiyyetden doğancı olmuş olalar beratları mücebince çiftliğe mutasarrıf olalar. Amma sayır reâyâ gibi olalar ve şol reâyâ ki defter-i cedit-i hakâniye raiyyet kayd olmuş ola vilâyet kadıları anların gibiyâ cihet için arz virmeyeler. Zira raiyyet ehl-i berat olmak emirde yokdur. Der livâ-i mezbûr. Hane-i doğancıyân ki raiyyetden olmuşdu. Hane 10*”. Barkan, *Kanunlar*, s. 20-21.

⁶³ T SMA. D. 660, vr. 5a-6a.

⁶⁴ “*Mehmed veledi Ferkiz, Ser Bâzdârân-ı Biga*”, T SMA. D. 660, vr. 5a.

⁶⁵ “*Timar-ı Bayram ve Ali, Karye-i Çunkara tâbi' Bergoz*”, 1133. T SMA. D. 660, vr. 5a.

⁶⁶ “*Mezrâa-i Kayancis? Der karye-i Budamya 130; Mezrâa-i Tuzla an karye-i Kızılcaelma 151; Mezrâa-i Kılıç an karye-i Paşa 639; Mezrâa-i Bayezid mâ'a Bayezid-i Diğer 300*”, T SMA. D. 660, vr. 5a.

⁶⁷ T SMA. D. 660, vr. 5a-6a.

⁶⁸ “*Mehmed ve Yusuf, Çan tevâbi'inde Sirden ve Kiraslık ve Karaçam ve Çağla nam yuvaların yuvacıları olup avarızdan muaflardır.*” T SMA. D. 660, vr. 6a.

Karesi Sancağı; Karesi'de bâzdâran timarı olarak yarısı müstakil yarısı da müşterek olmak üzere yedi timar tahsis edilmiş olup bunların toplam değeri 9.005 akçe idi. Karesi sancağında günümüzde de *Kuş Cenneti* olarak bilinen Manyas'ta en fazla bâzdâr timarının olduğu tespit edilmiştir. Nitekim Karesi sancağındaki yedi bâzdâr timarının dört tanesi Manyas'a bağlı köylerde yer almaktaydı.

Karesi sancağında ilk olarak Balıkesir'e bağlı olan Çakır-ı Küçük köyünde Mehemed ve Yusuf'un müştereken tasarruf ettikleri 1.766 akçelik timar kaydedilmiştir. Söz konusu timarın 1.000 akçelik kısmını Mehemed, 766 akçelik kısmını ise Yusuf tasarruf etmektedir.⁶⁹ Müşterek bir diğer timar ise Kasım ve Yusuf'un, Doğancı İbrahim köyünden “müşterek ale's-seviye” yani eşit olarak paylaşılan 1.694 akçelik geliri olan timar idi.⁷⁰

Karesi'de geliri en yüksek olanlar, Ramazan'ın tasarrufundaki Rub'u Kepsut köyünden elde ettiği 1.927 akçelik timar ile bâzdâr Ali'nin Manyas'a bağlı Doğancıköy'den elde ettiği 1.775 akçelik timarlardır. Karesi'de yıllık geliri 922 akçelik iki timar vardır. Bunlardan ilki Manyas'a bağlı Akbayır köyündeki İbrahim'in tasarrufunda olan, diğeri ise yine Manyas'a tabi Aşar köyünde Bâli, Musa ve Harun'un müşterek olarak tasarruf ettiği timardır.⁷¹ Bâli, Musa ve Harun'un oldukça zor ve zahmetli olan bâzdârânlığı çok düşük gelir karşılığında yapıyor olmaları (kişi başı 307 akçe) avcılığa olan tutkuları, bu iş karşılığında elde etmiş oldukları muafiyetler veya ek gelir elde etme isteğiyle izah edilebilir.

Karesi sancağında avcı kuşu yetiştirilen bir diğer yer ise Bigadiç ve çevresidir. Bigadiç'te “Kılıç ve Çülekdöğân” isimli yuvalarda Mahmud ve Mehemed adlı kimselerin avarız muafiyeti karşılığında yuvacılık yapmakta oldukları defterde kaydedilmiştir.⁷²

Saruhan Sancağı; Saruhan, en yüksek gelire sahip bâzdâr timarlarının olduğu sancaklardan birisi idi. Manisa, Akhisar, Menemen ve Gördes'e bağlı köy ve mezralarda 21.421 akçe tutarında 17 bâzdâran timarı kaydedilmiştir. Sancaktaki bâzdârların amiri olarak “*Ser Bâzdârân-ı Liva-i Saruhan*” unvanını taşıyan Emirşah adlı bir görevli vardır.⁷³

Ser bâzdârân Emirşah'ın Saruhan sancağında Armahor ve Urluca köyü ile Cimri Yakub, Sardecik mezraları ile Urluca köyü ile Suhne mezrasından elde ettiği toplam gelir 3.417 akçe idi.⁷⁴ 200 ila 700 akçe arasında değişen düşük gelirli timarların yanı sıra Saruhan bölgesi⁷⁵ timar gelirleri açısından diğer sancak ve nahiyelere göre daha zengindir.

Ser bâzdâran Emirşah'ın timarından bile yüksek timar geliri olup görevi belirtilmeyen Veled adlı bir bâzdârın Manisa'ya bağlı Firuzlu köyünden 3.940 akçelik gelire sahip olduğu görülmektedir.⁷⁶ Bundan başka Saruhan'da yüksek timar geliri olan yerler ve mutasarrıfları ise şunlardır: Bâzdâr Ahmed'in Nayıblü köyünden elde ettiği gelir 2.505 akçe, Akhisar'a bağlı Gökbaşlı köyünü müşterek tasarruf eden Ömer, Osman ve İlyas'ın geliri 2.100 akçedir. Gelbos'a tabi Saslu köyünden 2.000 akçe geliri olan Mehemed, Dündarlu mezrasından 1.596 akçe gelire sahip Abdülkerim, Manisa'ya bağlı Küreci köyünden 1.565 akçe geliri olan Derviş yine Manisa'ya bağlı Alacaatlı köyünden 1.244 akçe tasarruf eden Davud ve Gelbos'a bağlı Marebus mezrasından 1.110 akçe gelirli Hacı Muhyeddin, Saruhan sancağında en yüksek bâzdâr timarına sahip olan kimselerdendir.⁷⁷

⁶⁹ TSMA. D. 660, vr. 6a.

⁷⁰ “Karye-i Doğancı İbrahim tabi' Manyas. Müşterek ale's-seviye”, TSMA. D. 660, vr. 6a.

⁷¹ TSMA. D. 660, vr. 6b.

⁷² “Mahmud ve Mehemed, Bigadiç tevâbi'inde olan Kılıç ve Çülekdöğân nam yuvalarda yuvacılık edip avârizdan muafdırlar.”, TSMA. D. 660, vr. 6b.

⁷³ TSMA. D. 660, vr. 6b-7a.

⁷⁴ “Armahor tabi' Manisa 1420, Mezraa-i Cimri Yakub tabi' m. 1000, Mezraa-i Sardecik 150, Mezraa-i Suhne 142.”, TSMA. D. 660, vr. 6b. Urluca karyesinde ise herhangi bir gelir kaydedilmemiştir.

⁷⁵ TSMA. D. 660, vr. 6b-7a.

⁷⁶ TSMA. D. 660, vr. 7a.

⁷⁷ TSMA. D. 660, vr. 7a.

Sultanönü Sancağı; Bâzdâr timarı olarak dokuz adet timar tespit edilmiştir. Ancak diğer sancaklardan farklı olarak Sultanönü sancağında kayıtlı bu dokuz timardan sekizinin mahlûl timar olmasıdır. İki köy ile yedi adet mezradan elde edilen gelirlerin bir kısmı bâzdâr timarı olarak tespit edilmiştir.

Avcı kuşların bakım ve eğitiminden sorumlu olarak görev yapan *görençci* Yusuf adlı bâzdâr, Marmara köyüne bağlı Lalaoğlu mezraasında 500 akçelik timar tasarruf etmekteydi. En yüksek timar geliri olmasına rağmen mahlûl olan yer Karacaşehir'e tabi Gerçelik mezrası olup 2.985 akçelik timar geliri vardı. Yine mahlûl olup Karacaşehir'e tabi Suruç ve Levend köylerinden elde edilen toplam 2.167 akçelik büyük bir bâzdâr timarı daha vardı.⁷⁸

Karacaşehir'e bağlı Suruç ve Lund köyleri ile Gerçelik mezrası, Bilecik'e bağlı Çukurviran, Marmara köyüne tabi Laloğlu ve Arıcı mezarları, Sultanönü sancağına bağlı Gelbe köyünde bulunan Süleyman Bazarı, Aktar köyüne bağlı Erbaç ve Karasu'ya bağlı Batuk mezarlarından elde edilen bâzdâr timarlarının toplam geliri 7.101 akçe idi.⁷⁹ 220 akçe geliri olan İnönü'ye bağlı Karasu'da bulunan Batuk mezrası ile ilgili çakır yuvacılığı timarı⁸⁰ olduğu belirtilmektedir.

Karahisar-ı Sahib Sancağı; Karahisar-ı Sahib'te iki bâzdâr timarı bulunmaktadır. Bunlar İskender'in tasarrufundaki Sanduklu'ya tabi Okçu mezraasında yıllık geliri 1.204 akçe olan timar ile İdris'in tasarrufunda ise Karahisar'a tabi Karacayer mezrasındaki 250 akçelik timardır.⁸¹ Dolayısıyla Karahisar-ı Sahib sancağındaki bâzdâr timarı gelirlerinin toplamı 1.454 akçeydi.

Menteşe Sancağı; Mentеше'de sadece bir adet bâzdâr timarı kaydı vardır. Mahlûl olan bu timar, Pirnaz'a bağlı Dike köyünden tahsis edilen 6.102 akçelik gelire sahipti.⁸² Miktarı diğer bâzdâr timarlarına göre oldukça yüksek olmasına rağmen timar tasarruf edecek kişinin mükellefiyeti hakkında defterde herhangi bir kayıt yoktur.

Kastamonu Sancağı; Kastamonu'da altı adet bâzdâr timarı kaydedilmiştir. Hamza adlı kimse defterde "*Ser Bâzdârân-ı Devrekâni*" unvanıyla kaydedilmiştir.⁸³ Ser bâzdârân Hamza'nın Devrekâni'ye tabi Sav Abdurrahman ve Eflacük köylerinden elde ettiği toplam geliri 5.555 akçedir.⁸⁴ Kastamonu sancağında diğer önemli bir timar Üveys adlı görevliye ait olup Devrekâni'ye bağlı Yarhisar köyünden elde edilen 2.000 akçelik timar idi.⁸⁵

Kastamonu sancağında yıllık geliri Tursun ve Ömer çiftliğini müştereken tasarruf eden Himmət ve Mehmed'in gelirleri 250 akçe idi. Bir diğer müşterek timar ise Ali, Bayezid, Hüseyin ve Hasan tarafından tasarruf edilen ve Taşköprü'ye bağlı Turbeği mezrasından elde edilen 200 akçelik gelire sahipti.⁸⁶ Kuryaka nahiyesi Kalafat köyündeki çiftliğinde "*Görenççilik*" yapan Hubyar adlı şahıs ise bu hizmetinden dolayı avarızdan muaf tutulmuştu.⁸⁷ Kastamonu sancağında bulunan beş adet bâzdâr timarının toplam geliri 8.005 akçe idi.

⁷⁸ TSMA. D. 660, vr. 7b.

⁷⁹ "Mezraa-i Çukurviran tabi' Bilecik 628, Mezraa-i Süleyman bazarı der Karye-i Gelbe tabi' Sultanönü 230, Mezraa-i Gerçelik tabi' Karacaşehir 2985, Mezraa-i Arıcı der karye-i Marmara tabi' mezkûr 120, Karye-i Suruç tabi' Karaca şehir 1728, Karye-i Levend tabi' m. 440, Mezraa-i Erbac der karye-i Aktar tabi' m. 250, Mezraa-i Batuk der Karasu tabi' İnönü 220". TSMA. D. 660, vr. 7b.

⁸⁰ "Çakır yuvacılığı timarıdır. Mezraa-i Batuk der Karasu tabi' İnönü". 220. TSMA. D. 660, vr. 7b.

⁸¹ TSMA. D. 660, vr. 8a.

⁸² TSMA. D. 660, vr. 8a.

⁸³ "Hamza Ser Bâzdârân-ı Devrekâni, Karye-i Sav Abdurrahman tabi' Devrekâni, Karye-i Eflacük, yekûn 5555". TSMA. D. 660, vr. 8a.

⁸⁴ TSMA. D. 660, vr. 8a.

⁸⁵ "An karye-i Yarhisar ve gayrı tabi' Devrekâni", TSMA. D. 660, vr. 8b.

⁸⁶ TSMA. D. 660, vr. 8b.

⁸⁷ "Kuryaka nahiyesinde Kalafat nâm karyede mütemekkin olup tuta geldiği çiftliği ile görinççülük edüp avarızdan muafdır." TSMA. D. 660, vr. 8b.

Şahinciler bâzdâran defterinde doğancılardan başka Anadolu vilayetindeki şahincilerin de kaydedildiği tespit edilmiştir. Defterde “*Cemaat-i Şahinciyân Vilâyet-i Anadolu*” başlığı altında kaydedilen şahincilerin büyük bir kısmının Hüdavendigâr sancağının çeşitli nahiyelerinde görev yaptıkları ve şahinci timarları tasarruf ettikleri tespit edilmiştir.

Hüdavendigâr Sancağı; Livaya bağlı Mihaliç, Gönen, Behram, İnegöl, Yenişehir, Toyhisar ve Aydıncık nahiyelerinde 47 bâzdâr timarı bulunmaktadır. Kayıtlardan bölgenin şahin, balaban ve kaz türündeki av / avcı kuşların tedarikinde önemli bir merkez olduğu anlaşılmaktadır.

Hüdavendigâr sancağında Mihaliç ve Gönen nahiyeleri, Behram, İnegöl, Yenişehir, Toyhisar ve Aydıncık nahiyelerinde çeşitli bâzdâr timarları vardı. Bunları tasarruf edenler içerisinde tuzakçılar, kazcılar ve kazcıbaşı, balabancısı ve balabancısı ve balaban getürücü gibi çok farklı görevlileri yapan kimseler bulunmakta idi.

Mihaliç ve Gönen Nahiyeleri; İncelenen defterden “*Nahiye-i Mihaliç ve Gönen; Karesi sancağında olan yuvaların şahincilerine evlâdırlar*” şeklinde ilginç bir kayıt vardır.⁸⁸ Buna göre Gönen ve Mihaliç nahiyelerindeki şahincilerin ve yuvalarının Karesi sancağında olan yuvalardan daha verimli ve iyi oldukları ifade edilmiştir.

Mihaliç ve Gönen nahiyelerinde on adet bâzdâr timarı tespit edilmiş olup bunlardan altı tanesi münhal, iki tanesi müşterek ve iki tanesi de müstakil bâzdâr timarıdır. Bu nahiyelerde Kızıl Melek köyündeki gelirlerin bir kısmını tasarruf eden Pir Ali, şahinci olarak görevlendirilmiş olup 1.375 akçelik bir gelire sahipti.⁸⁹ Eynesi köyünü tasarruf eden Elvan adlı kimse ise balabancısı olarak kaydedilmiştir.⁹⁰

Dusta ve Kite köylerindeki toplam 6.377 akçelik, Kevik köyünde 1.222 akçelik, Filibe ve Akhisar mezarlarındaki 1.180 akçelik, Doğancı köyünde 500 akçelik, Sarı Mustafa'daki 300 akçelik ve Ömer köyündeki 1.377 akçelik timarlar da yine münhal olarak kaydedilmiş olup bunların toplam geliri 9.734 akçedir.⁹¹

Nahiyedeki timarlar içerisinde, Pir Ali şahinci, Elvan ise balabancısı timarına mutasarrıfken Kavak köyündeki 2.099 akçelik timar ise Yusuf, Baki ve Sefer tarafından müşterek tasarruf edilmektedir. Sarı Mustafa köyündeki 300 akçelik balaban getürücülüğü timarı ise mahlûldür.⁹²

Mihaliç ve Gönen nahiyelerinin balaban kuşlarının tedarikinde önemli bir merkez olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim belirtildiği üzere Sarı Mustafa köyündeki mahlûl timarı tasarruf eden kimse ile Kavak köyünü müştereken tasarruf eden üç kişi “*Balaban Getürücülüğü*” ve Elvan adlı kimse ise “*Balabancısı*” olarak kaydedilmiştir.⁹³ Dolayısıyla Mihaliç ve Gönen nahiyelerinde bir balabancısı ile dört adet balaban getürücü ve bir tane de şahinci görev yapmaktaydı. Bu nahiyelerdeki toplam bâzdâr timarı ise 15.092 akçe idi.⁹⁴

Behram Nahiyesi; Behram nahiyesinde Yassıbağ, Or Hüseyin köyleri ile Doğancı mezarında 1.250 akçelik üç bâzdâr timarı kaydedilmiştir. Or Hüseyin köyündeki 550 akçelik timar Mehmed ve Bilal tarafından müştereken tasarruf edilmektedir. Yassıbağ köyündeki 400 akçelik timar ile Doğancı mezarındaki 300 akçelik timar ise mahlûl olarak kayıtlıdır.⁹⁵

⁸⁸ “*Nahiye-i Mihaliç ve Gönen, Karesi sancağında olan yuvaların şahincilerine evlâdırlar.*” TSMA. D. 660, vr. 9a.

⁸⁹ “*Timar-ı Pir Ali Şahinci, Karye-i Kızıl Melek.*”, TSMA. D. 660, vr. 9a.

⁹⁰ “*Timar-ı Elvan Balabancısı, Karye-i Eynesi 700.*”, TSMA. D. 660, vr. 9a.

⁹¹ TSMA. D. 660, vr. 9a.

⁹² “*Timar-ı Yusuf ve Safer ve Baki şürekâ Balaban getürücülük ederler. Sarı Mustafa 300.*”, TSMA. D. 660, vr. 9a.

⁹³ TSMA. D. 660, vr. 9b.

⁹⁴ TSMA. D. 660, vr. 9a-9b.

⁹⁵ TSMA. D. 660, vr. 9b.

İnegöl Nahiyesi; İnegöl'de iki bâzdâr timarı kaydedilmiştir. İlk timar Mehemmed'in tasarrufundaki Sarmaş köyündeki 1.278 akçelik timardır. Karauğur Bazarlu mezrasındaki 700 akçelik timar ise Ali ve İsa tarafından müştereken tasarruf edilmektedir.⁹⁶ Buradaki timar sahiplerinin yükümlülükleri hakkında herhangi bir bilgi yoktur.

Yenişehir Nahiyesi; burada yedi adet bâzdâr timarı vardır. Bunlardan birisi Karahisar-ı Sahib'in "*Ser-Balabancıyânı*" olarak görev yapan Mustafa'ya ait timar olup toplam geliri 6.000 akçedir.⁹⁷ Karahisar-ı Sahib balabancıbaşı olan Mustafa'nın bu hissenin yanında *hisse-i ahar, doğancılar elindedir* şeklinde kaydedildiği üzere doğancılarla ait 3.118 akçelik bir timar daha defterde kaydedilmiştir.⁹⁸

Nahiyede tasarruf edilen bir diğer timar ise Yakup adlı bâzdârın Köprühisar köyündeki 1.561 akçelik timarıdır. Musa ve Mercan Ağa tarafından müşterek olarak tasarruf edilen ve Lülü köyünden hisse olarak aldıkları 1.350 akçelik timarları vardı.⁹⁹ Dolayısıyla Yenişehir nahiyesindeki bâzdâr timarlarının toplam geliri 12.029 akçe idi.

Mihaliç Nahiyesi; Mihaliç'te yedi adet timar tespit edilmiştir. Bunlardan Yusuf ve Baki tarafından müşterek tasarruf edilen Depecük ve Hacıköy'den alınan 4.152 akçelik gelir vardı. Bunun 1.326 akçesi Depecük köyünden, 2.826 akçesi ise Hacıköy'den tahsil edilmiştir.¹⁰⁰

Mir Yahya'nın tasarrufundaki Göl köyünden elde edilen gelirin miktarı 710 akçe idi. Bunların dışında birisi tuzakçı timarı olarak belirtilen dört adet mahlûl timar olup toplam geliri 2.429 akçedir.¹⁰¹ Sultanşah köyündeki 381 akçelik timar ise "*Tuzakçı*" timarı olarak kaydedilmiştir.¹⁰²

Toyhisar Nahiyesi; Bu nahiyede diğer yerlerdeki bâzdârânlık timarlarındaki görevlilerden farklı olarak kazıcıların yoğun olarak görev yaptıkları tespit edilmiştir. Bilindiği üzere kazlar, avcı kuşların yanı sıra göl ve sazlık alanlarda avcılığı yapılan ve avlarda tuzak olarak kullanılan hayvanlardır. Toyhisar nahiyesinde kaydedilmiş tek bir timar olup toplam geliri 10.454 akçe idi. İki adet de tuzakçı timarı vardı.¹⁰³

Toyhisar'da ser-kazıcı unvanı ile kazıcıbaşı olarak İbrahim görevlendirilmiş ve onun yanında kazıcı olarak da Derviş isimli bir kimse yardımcı olarak verilmiştir.¹⁰⁴ "*Ser Kazıcıyân*" adlı görevli ile birlikte bir kimsenin daha bâzdâr teşkilatının içerisinde müstakil bir birim olarak teşkilata dâhil edildiği anlaşılmaktadır. Toyhisar nahiyesinde *kazıcıbaşı* İbrahim ile kazıcı Derviş'e Aydıncık'a bağlı İbaliç, Nısıflı, Ahi Süleyman, Eynepazarı'na bağlı Dereçük ve Biga'ya bağlı Bahçalı köylerinden tahsis edilen 10.454 akçelik timarı tasarruf etmekteydiler.¹⁰⁵

Yine Toyhisar nahiyesinde avcı kuşların ve av hayvanlarının yakalanması amacıyla Kara Uruz köyü ile Yusuf mezrasından elde edilen 2.445 akçelik gelir ile Abdiköy'den 625 akçelik gelir "*Tuzakçı*" timarları olarak tahsis edilmişti. Tuzakçı timarlarının geliri 3.070 akçe idi.¹⁰⁶ Toyhisar'daki kazıcı ve tuzakçı timarlarının toplam geliri ise 13.524 akçe olarak tespit edilmiştir.

Aydıncık Nahiyesi; Hüdavendigâr sancağına bağlı Aydıncık nahiyesinde ikisi balabancı biri şahinci diğeri ise mükellefiyeti belirtilmemiş sekiz adet bâzdâr timarı tahrir edilmiştir.

⁹⁶ TSMA. D. 660, vr. 10a.

⁹⁷ "*Timar-ı Mustafa Ser Balabancıyân-ı Karahisar-ı Sahib, karye-i Akçepınar, Köprühisar*", TSMA. D. 660, vr. 10a.

⁹⁸ TSMA. D. 660, vr. 10a.

⁹⁹ TSMA. D. 660, vr. 10a.

¹⁰⁰ "*İşbu karyelerin ikisi bir timardır. Cümleden hisseli hissesün tasarrufederler*". TSMA. D. 660, vr. 10b.

¹⁰¹ "*Mezraa-i der Mahalle-i Doğancı 1300, Mezraa-i Tuzakçı Kosta 448, Mezraa-i Sekban 300*". TSMA. D. 660, vr. 10b.

¹⁰² TSMA. D. 660, vr. 10b.

¹⁰³ TSMA. D. 660, vr. 10b.

¹⁰⁴ "*Timar-ı İbrahim Ser Kazıcıyân ve Derviş Kazıcı*", TSMA. D. 660, vr. 10b.

¹⁰⁵ TSMA. D. 660, vr. 10b.

¹⁰⁶ TSMA. D. 660, vr. 10b. 11.

Nahiyede yıllık geliri 5.989 akçe ile 320 akçe arasında değişen sekiz adet bâzdâr timarı vardır. Aydınçık'ta “*Ser Balabancıyan*” olarak kaydedilen Emirze, Mamuyar ve Kara Danişmend köylerinden 5.407 akçe; İskender, Doğanç, Orçun ve Boyaluca köyleri ile Aydınçık'ta bulunan Şahin Çiftliğinden elde edilen 3.648 akçe olmak üzere toplamda 8.749 akçelik timar gelirine sahipti.¹⁰⁷ Piri, Murad, Bâli ve Oruç'un, Ömerili, Dilkağuz ve Tolu köylerinin 5.989 akçelik gelirini müştereken tasarruf etmekteydiler.¹⁰⁸ Nahiyeye tabi olan Boyaluca ve Musa köylerindeki 4.060 akçe gelir *balabancı* timarı, Tarakçı köyüne bağlı İskender mezrasından elde edilen 400 akçelik gelir ise *şahin getirücü* timarı idi.¹⁰⁹ Aydınçık nahiyesinde balabancıbaşı ve balabancılara ait 12.809 akçe, şahin getirücüye ait 400 ve müştereken tasarruf edilen bâzdâr timarı olarak da 5.989 akçe olmak üzere toplamda 19.498 akçelik bâzdâr timarı bulunmaktaydı.

Sonuç

Batı Anadolu bölgesinin, av hayvanı ve avcılık için uygun olması, burasının şikâr için kullanılan yerler arasında ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Bu durum avcı kuş yakalayan ve besleyen bölgelerin arasında bu yerlerin önemini ortaya koymaktadır. İncelenen defterde Biga, Karesi, Saruhan, Karahisar-ı Sahib, Sultanönü, Kastamonu ve Menteşe sancakları ile Hüdavendigâr sancağına bağlı Mihaliç, Gönen, Behram, İnegöl, Yenişehir, Mihaliç, Toyhisar ve Aydınçık nahiyelerinde görev yapan bâzdârân timarlarının olduğu tespit edilmiştir. Defterin ilk kısmına ait Kocaili sancağı da dâhil edilecek olursa sekiz sancak ile Hüdavendigâr'a bağlı sekiz nahiyede saray için avcı kuşu temin etmek için görevlendirilen kimselerin görevleri, sayıları, elde ettikleri gelirler ya da muafiyetler ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu sancak ve nahiyelerde görev yapan bâzdârân sayılarını ve gelirlerini şu şekilde göstermek mümkündür:

Batı Anadolu Bâzdâr Timarları

Sancak / Nahiyе	Timar Adedi	Mahlûl Timar	Müşterek Timar (Adet)	Muafiyet (Kişi)	Toplam gelir
Livâ-i Biga	16	-	5	3	8.902
Livâ-i Karesi	7	-	3	2	9.005
Livâ-i Saruhan	17	-	1	-	21.421
Livâ-i Sultanönü	9	8	-	-	7.131
Livâ-i Karahisar-ı Sahib	2	-	-	-	1.454
Livâ-i Menteşe	1	-	-	-	6.102
Livâ-i Kastamonu	6	-	2	1	8.005
Livâ-i Hüdavendigâr	-	-	-	-	-
Nahiyе-i Mihaliç ve Gönen	10	6	2	-	15.092
Nahiyе-i Behram	3	2	1	-	1.250
Nahiyе-i İnegöl	2	-	1	-	1.978
Nahiyе-i Yenişehir	7	-	1	-	12.029
Nahiyе-i Mihaliç	7	4	1	-	7.291
Nahiyе-i Toyhisar	8	3	1	-	11.835
Nahiyе-i Aydınçık	9	1	1	-	19.498
	104	24	19	6	130.993

Tabloda görüldüğü üzere Batı Anadolu'da bulunan yedi sancak ve sekiz nahiyede yıllık geliri 130.993 akçe olan toplam 104 adet bâzdârân timarı tespit edilmiştir. Bu timarlardan 24 tanesi mahlûl timar olup 19'u müşterek tasarruf edilmektedir. Biga, Karesi ve Kastamonu sancaklarındaki altı kişi ise avarız muafiyeti karşılığında yuvacılık yapmaktadır. 17 bâzdâr timarı ve 21.241 akçelik yıllık geliriyle Saruhan sancağı diğerlerine göre en fazla gelire sahipti. Menteşe sancağında ise 6.102 akçelik gelire sahip sadece bir adet timar vardır. Hüdavendigâr'a

¹⁰⁷ “An karye-i İskender ve Doğanç ve Orçun ve Boyaluca ve Şahin Çiftliği tabi' Aydınçık”. TSMA. D. 660, vr. 11.

¹⁰⁸ “Karye-i Ömerili 3034, Dilkağuz 2635, Tolu 320”, TSMA. D. 660, vr. 11.

¹⁰⁹ “Mezraa-i İskender der karye-i Tarakçı”, TSMA. D. 660, vr. 11.

bağlı nahiyeler içerisinde yıllık geliri en fazla olan nahiyeye 19.498 akçeyle Aydıncık nahiyesidir. Behram nahiyesi ise yıllık geliri 1.250 akçe ile en düşük gelire sahiptir.

Hüdavendigâr sancağı ve bağlı nahiyeler ise şahin kuşlarının temin edilmesi bakımından önemli bir bölgedir. Hüdavendigâr'da bulunan sekiz nahiyede şahincilik ve balabancılık görevi yapanlar, diğer bölgelere göre oldukça fazladır. Nitekim Yenişehir'de Ser-Balabanciyân, Toyhisar'da ise Ser-Kazcıyân unvanıyla görevliler bulunmaktadır. Bunun yanında Biga, Saruhan, Kastamonu sancaklarında Ser-Bâzdârân unvanlı bâzdâr timarı amirleri vardı. Mihaliç, Gönen ve Aydıncık nahiyelerinde balabancılara, Yenişehir'de balabancı ve doğancıların, Toyhisar nahiyesinde de kazcıların yoğun olması bu tür avcı kuşların bu bölgelerde sayılarının fazla olduğunu ve yuvalarının bulunduğunu göstermektedir.

Timar kayıtlarından bölgenin çakır, şahin, balaban ve kaz tedarikinde ve yetiştirilmesinde önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Timarlar, yuvacı, tuzakçı, görenççi ve getirücü hizmeti karşılığında verilmiştir. Bu timarların bir kısmı mahlûl olarak kaydedilmiştir. Bunların mahlûl olmasının nedeni gelirlerinin düşük olması ile izah edilebilir. Defterde timar ve görevlileri hakkında verilen bu bilgilere rağmen Batı Anadolu bölgesinden payitahta kaç adet ve hangi cins avcı kuşunun götürüldüğüne dair ne yazık ki herhangi bir bilgi yoktur.

İncelenen bâzdâr defterinden Osmanlıların av merasimlerine ve avcılık faaliyetlerine büyük önem verdikleri anlaşılmaktadır. Oğuz boylarının birçoğunun sembolü olan avcı kuşlar, Türk kültüründe o kadar çok benimsenmiştir ki *Doğan*, *Çülekdoğan*, *Doğancı*, *Orçun*, *Şahin Çitfliği*, *Gökbaşlu*, örneğinde olduğu gibi bölge isimlerine kaynaklık etmiştir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de Batı Anadolu Bölgesi, pek çok kuş türünün göç yolunda bulunan ve bu kuşlara ev sahipliği yapan bir yerdir.

Kaynakça

Devlet Arşivler Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Ali Emiri; *AE. SMST. II.* 47/4661, 68/7263.

Kâmil Kepeci Ruûs Defterleri; *KK. RD.* 239, 241, 242, 244.

Mühimme Defterleri; *A. DVNS.MHM.d.7,* 14, 21, 24, 26, 28, 37, 39, 47, 53, 60, 68.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA)

TSMA. D.660. TSMA.e. 810/46

Araştırma ve İnceleme Eserler

Alkan Mustafa, Gökbuğa Ferdi, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Av Teşkilatının Silistre Sancağındaki Yapılanması", *Gazi Ü. Akademik Bakış*, C. 9, S. 17, Kış 2015, s. 23-40.

Barkan, Ömer Lütfi, *XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları-Kanunlar*, Burhaneddin Matbaası, İstanbul 1943.

Caferoğlu, Ahmet, "Türklerde Av Kültürü ve Müessesesi", *VII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara, 1972, s. 169-174.

Çelik, Şenol, "Osmanlı Padişahlarının Av Geleneğinde Edirne'nin Yeri ve Edirne Kazasındaki Av Alanları (Hassa Şikâr-Gâhı)", *XII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. III / II. Kısım, TTK Yay., Ankara 2002, s. 1-15.

Erdem, Sargon, "Av", *İslam Ansiklopedisi*, C. 4, TDV Yay., İstanbul 1991, s. 100-101.

Günalan, Rıfat, "İstanbul'da Balıkçılık: XVI. Yüzyılda Dalyan Mukataaları", *İstanbul Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 48 (2008/2), İstanbul 2009, s. 17-27.

- Güven, Özbay, *Türklerde Spor Kültürü*, AKM Yay., Ankara 1992.
- Güven, Özbay, Hergüner Gülten, “Türk Kültüründe Avcılığın Temel Dayanakları”, *Pamukkale Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 5, Denizli 1999, s. 32-49.
- Işık, Ahmet, “Avcı”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 4, TDV Yay., İstanbul 1991, s. 113.
- İnbâşî Mehmet, Hazırbulan Tahsin, “Kocaili Livâsında Bazdârân Timarları”, *IV. Uluslararası Orhan Gazi Sempozyumu ve Kocaeli Tarihi Kültürü Sempozyumu V*, C. 1, Kocaeli 2019, s. 593-607.
- Kıran, Batuhan İsmail, *Osmanlı Saray Teşkilatında Doğancılık Koşuşu*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Ü. SBE, Eskişehir 2014.
- Osman Rifat, *Edirne Sarayı*, yay. Süheyl Ünver, TTK Yay., Ankara 1989.
- Özaydın, Abdülkerim, “Av”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 4, TDV Yay., İstanbul 1991, s.102
- Özcan, Abdülkadir, “Atmacıbaşı”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 4, TDV Yay., İstanbul 1991, s. 82.
- Özcan, Abdülkadir, “Çakırcıbaşı”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 8, TDV Yay., İstanbul 1993, s. 189-190.
- Özcan, Abdülkadir, “Doğancı”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 9, TDV Yay., İstanbul 1994, s. 487-489.
- Özcan, Abdülkadir, *Fatih Sultan Mehmed Kanunname-i Âl-i Osman (Tahlil ve Karşılaştırmalı Metin)*, Kitapevi Yay., İstanbul 2003.
- Özcan, Abdülkadir, “Şikâr Ağaları”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 39, TDV Yay., İstanbul 2010, s. 161.
- Özcan, Abdülkadir, “Şahincibaşı”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 38, TDV Yay., İstanbul, s. 277-278.
- Pul, Ayşe, *Yeniçeri Ocağı'nın 68. Ortası Turnacıbaşılik*, Gece Kitaplığı, Ankara 2016.
- Sarı, Arif, “XVI. Yüzyılda Osmanlı'da Taşra Doğancılığı: Kocaili Sancağı Örneği”, *Uluslararası Kocaeli Tarihi ve Kültürü IV (Çoban Mustafa Paşa) Sempozyumu*, C. 3, Kocaeli 2018, s. 303-309.
- Sarı, Arif, “Osmanlı Sarayının Avcı Kuş Tedarikçileri: Sayyadân Sınıfı”, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi II Prof. Dr. Yılmaz Kurt Armağanı*, ed. H. Oruç, M. Ceyhan, Akçağ Yay., Ankara 2016, s. 294-304.
- Sevin, Nurettin, *On Üç Asırlık Türk Kıyâfet Tarihine Bir Bakış*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yay., Ankara 1973.
- Türkmen, Mustafa Nuri, *Osmanlı'da Av Kültürü*, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul 2013.
- Uzun Ahmet, Aras Ozan, “Mali Yönleriyle Osmanlı Devleti'nde Çakırcılık ve Şahincilik Teşkilatı”, *Liberal Düşünce Dergisi*, S. 83, 2016, s. 99-112.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, TTK Yay., Ankara 1988.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, TTK Yay., Ankara 1988.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, TTK Yay., Ankara 1988.
- Yıldırım, Filiz, “Osmanlı İdaresinde Tuna Nehri'nde Bir Ekonomik Unsur: Balıkçılık”, *Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller 1*, ed. Ş. Batmaz, Ö. Tok, Not Yay., Kayseri 2015, s. 327-348.
- Yıldız, Murat, *Bostancı Ocağı*, Yitik Hazine Yay., İzmir 2011.

Elektronik Kaynaklar

Türkmen, Nalân, “Avcı Kuş İkonografisi ve Hünernâme'deki Betimlemeleri”, *Acta Turcica*, 1/1, İstanbul 2009, s. 79-95. https://actaturcica.files.wordpress.com/2019/12/79_95.pdf
Erişim Tarihi: 24.08.2020.

Yarcı Güler, “Osmanlıda Avcılık Yasaları”, *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Yıl 1, S. 1, Ocak 2009, s. 123-152. https://actaturcica.files.wordpress.com/2019/12/123_152.pdf Erişim Tarihi: 24.08.2020.

<http://purl.org/thewalters/rights/standart> Erişim Tarihi: 22.10.2020

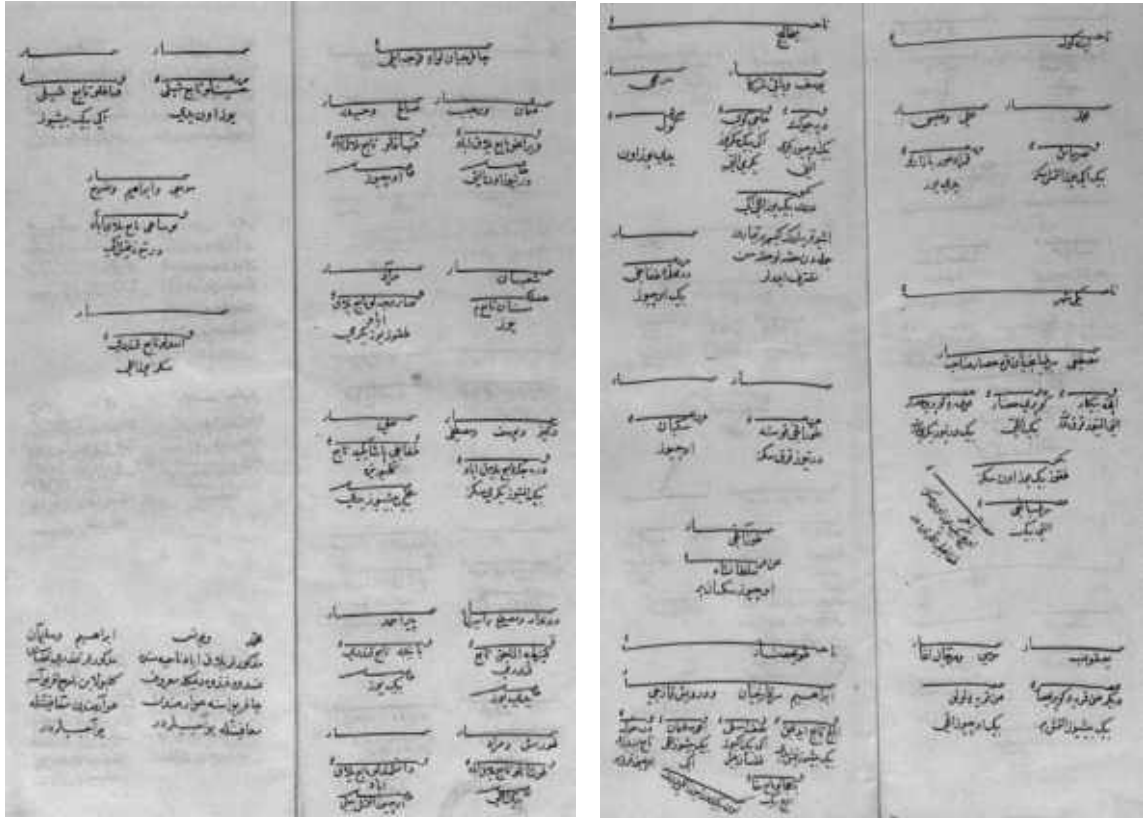
EK 1: BOA. TSMA. D. 660. Numaralı Defterin Transkripsiyonu

Varak 5 A		
Der Livâ-i Biga		
Timar Sahibi	Tasarruf Ettiği Yer	Miktarı
Timar-ı Mehmed veledi Ferkiz Ser Bâzdârân-ı Biga	Karye-i Bahaeddin	3834
	Karye-i Yassıbağ tabi' Tuzla	673
Timar-ı Paşa Bâli	Salı tabi' Biga	450
Timar-ı Nasuh ve Pirî	Mezrâa-i Taşkun der Karye-i Kayı tabi' Çan	200
Timar-ı Seydi Ali	Mezrâa-i Halil tabi' EyneBazarı	352
Varak 5B		
Timar-ı Ramazan ve Seydi	Mezrâa-i Malati ve Küstüm der karye-i Budamya tabi' Çan	200
Timar-ı Habib	Karye-i Kulağuz tabi' Biga	155
Timar-ı Durak ve Durmuş	Mezrâa-i Sağlu der karye-i Çukurbağ tâbi' Çan	200
Timar-ı Bayram ve Ali	Karye-i Çunkara tâbi' Bergoz	1133
Timar-ı Eymir	Mezrâa-i Doğancı Hacı der karye-i Ekin Viranı tabi' Eyne	125
Timar-ı Yusuf ve Yunus	Mezrâa-i Bayezid der karye-i Budamya tabi' Çan	150
Timar-ı Oruç	Karye-i Samed	210
Timar-ı	Mezrâa-i Kayancı? Der karye-i Budamya	130
Varak 6A		
Timar-ı	Mezrâa-i Tuzla an karye-i Kızılcaelma	151
Timar-ı	Mezrâa-i Kılıç an karye-i Paşa	639
Timar-ı	Mezrâa-i Bayezid mâ Bayezid-i Diger	300
Timar-ı Turgud ve Murad ve Şaban	Çan tevâbi'inde Sirden ve Kiraslık ve Karaçam ve Çağla nam yuvaların yuvacıları olup avarızdan muaflardır.	
Der Livâ-i Karesi		
Timar-Mehmed ve Yusuf	Karye-i Çakır-ı Küçük tâbi' Balıkesiri Hisse Mehmed 1000 Hisse Yusuf 766	1766
Timar-ı Kasım ve Yusuf	Karye-i Doğancı İbrahim tabi' Manyas. Müşterek ale's-seviye.	1694
Varak 6B		
Timar-ı Ali	Karye-i Doğancıköy tabi' Manyas	1775
Timar-ı İbrahim	Karye-i Akbayır tabi' Manyas	922
Timar-ı Bâli ve Musa ve Hasan	Karye-i Avşar tabi' Manyas	922
Timar-ı Ramazan	Karye-i Rub'u Kubsut tabi' mezkûr	1927
Timar-Mahmud ve Mehmed	Bigadiç tevâbi'inde olan Kılıç ve Çülekdogan nam yuvalarda yuvacılık edip avarızdan muafdırlar.	
Der Livâ-i Saruhan		
Timar-ı Emirşah Ser Bâzdârân-ı Livâ-i Saruhan	Karye-i Armahor tabi' Manisa	1420
“	Mezrâa-i Cimri Yakub tabi' mezkûr	1000
“	Mezrâa-i Sardecik	150
“	Karye-i Urluca	
“	Mezrâa-i Suhne	142
“	“	Yekûn 3417
Timar-ı Derviş	Karye-i Küreci tabi' Manisa	1565
Varak 7A		
Timar-ı Ali	Mezrâa-i İlpınarlı tabi' Manisa	544
Timar-ı Ömer ve Osman ve İlyas	Karye-i Gökbaşı tabi' Akhisar	2100
“	Hisse-i Ömer ve Osman	700
Timar-ı Hamza	Karye-i Küçükgerke tabi' Menemen	500
Timar-ı Mehmed	Karye-i Saslı tabi' Gelbos	2000
Timar-ı Abdülkerim	Mezrâa-i Dünderlu	1596
Timar-ı Davud	Karye-i Alacaatlı tabi' Manisa	1244
Timar-ı Veled	Karye-i Firuzlu tabi' Manisa	3940
Timar-ı Ahmed	Karye-i Nayıblü tabi' Manisa	2505

Timar-1 Yusuf	Karye-i Bahşılı tabi' Gördük?	200
Timar-1 Hacı Muhyeddin	Mezrâa-i Marebus tabi' Gelbos	1110
Varak 7B		
Der Livâ-i Sultanönü		
Timar-1	Mezrâa-i Çukurviran tabi' Bilecik	628
Timar-1 Yusuf "Görenççidir"	Mezrâa-i Lalaoglu der karye-i Marmara tabi' m.	500
Timar-1	Mezrâa-i Süleyman bazarı der Karye-i Gelbe tabi' Sultanönü	230
Timar-1	Mezrâa-i Gerçelik tabi' Karacaşehir	2985
Timar-1	Mezrâa-i Arıcı der karye-i Marmara tabi' mezkûr	120
Timar-1	Karye-i Suruç tabi' Karaca şehir	1728
"	Karye-i Levend tabi' m.	440
		Yekûn 2167
Timar-1	Mezrâa-i Erbaç der karye-i Aktar tabi' mezkûr	250
"	Mezrâa-i Batuk der Karasu tabi' İnönü	220
Çakır yuvacılığı timarıdır.		
Varak 8A		
Der Livâ-i Karahisar-ı Sahib		
Timar-1 İskender	Mezrâa-i Okçu tabi' Sanduklu	1204
Timar-1 İdris	Mezrâa-i Karacayer tabi' Karahisar	250
Der Livâ-i Mentеше		
Timar	Karye-i Dike tabi' Pınaz	6102
Der Livâ-i Kastamonu		
Timar-1 Hamza Ser Bâzdârân-ı Devrekâni	Karye-i Sav Abdurrahman tabi' Devrekâni	1900
"	Karye-i Eflacük	819
"	Yekûn mâ' ..	5555
Varak 8B		
Timar-1 Üveys	'An karye-i Yarhisar ve gayrı tabi' Devrekâni	2000
Timar-1 Himmet ve Mehmed	Çiftlik-i Tursun ve Ömer der yed'i Himmet ve Mehmed tabi' Kuzyağa	250
Timar-1 Ali ve Bayezid ve Hüseyin ve Hasan	Mezrâa-i Turbeği tabi' Taşköprü	200
Timar-Hubyar	Kuryaka nahiyesinde Kalafat nam karyede mütemekkin olup tuta geldiği çiftliği ile Görenççilik edüp avarızdan muafıdır.	
Varak 9A		
Cemaat-i Şahinciyan Vilâyet-i Anadolu		
Der Livâ-i Hüdavendigâr		
Nahiye-i Mihaliç ve Gönen		
Karesi sancağında olan yuvaların şahincilerine evladlırlar.		
Timar	Karye-i Dusta	5155
	Karye-i Kevik tabi' Kite	1222
		Yekûn 6377
Halil ve Temurtaş	Karye-i Yund ocağı	1184
Pir Ali Şahinci	Karye-i Kızıl Melek	1375
Timar	Mezrâa-i Filibe ve mezra-i Akhisar	1180
Varak 9B		
Elvan Balabancı	Karye-i Eynesi	700
Timar	Karye-i Doğancı	500
Timar Balaban Getürücü	Sarı Mustafa	300
Timar	Ömer Köyü	1377
Timar-1 Yusuf ve Safer ve Baki şürekâ Balaban getirücülük ederler.	Karye-i Kavak	2099
Nahiye-i Behram		
Timar	Karye-i Yassıbağ	400
Mehmed ve Bilal	Karye-i Or Hüseyin	550
Timar	Mezrâa-i Doğancı	300

Varak 10A		
Nahiye-i İnegöl		
Timar-ı Mehmed	Karye-i Sarmaş	1278
Timar-ı Ali ve İsa	Mezrâa-i Karauğur Bazarlu	700
Nahiye-i Yenişehir		
Timar-ı Mustafa Ser Balabancıyan-ı Karahisar-ı Sahib	Karye-i Akçepınar	644
“	Köprühisar	1050
“	Hisse ‘An karye-i Köprühisar	1424
		Yekûn 9118
“	Hisse-i Ser Balabancı	6000
“	Hisse-i Âhar Doğancılar ellerindedir.	3118
Yakub	Karye-i Diğer ‘an karye-i Köprühisar	1561
Timar-ı Musa ve Mercan Ağa	Hisse- ‘An karye-i Lülü	1350
Varak 10B		
Nahiye-i Mihaliç		
Yusuf ve Baki şürekâ	Karye-i Depecük	1326
“	Hacıköy	2826
İşbu karyelerin ikisi bir timardır. Cümleden hisselü hissesün tasarruf ederler.		Yekûn 4152
Mir Yahya	‘An Karye-i Kul	710
Timar	Mezrâa-i der Mahalle-i Doğancı	1300
Timar	Mezrâa-i Tuzakçı Kosta	448
Timar	Mezrâa-i Sekban	300
Timar Tuzakçı	‘An karye-i Sultanşah	381
Nahiye-i Toyhisar		
Timar-ı İbrahim Ser Kazıcıyan ve Derviş Kazıcı	Karye-i İbaliç tabi’ Aydıncık	1577
“	Karye-i Nısıflı	2295
“	Karye-i Ahi Süleyman	1552
“	Karye-i Dereçük tabi’ Eyne Bazarı	341
“	Karye-i Bahçalı tabi’ Biga	3000
“	Yekûn	10454
Varak 11		
Timar Tuzakçı	Karye-i Kara Uruz	1215
	Mezrâa-i Yusuf	1230
Timar Tuzakçı	Karye-i Abdiköy	625
Nahiye-i Aydıncık		
Piri ve Murad ve Bâli ve Oruç	Karye-i Ömerili	3034
	Karye-i Dilkağuz	2635
	Tolu	320
		Yekûn 5989
Timar Balabancılardır	‘An karye-i Boyaluca	3660
	Karye-i Musa	400
		Yekûn 4060
Emirze Ser Balabancıyan	Karye-i Mamuyalar	5057
	Karye-i Kara Danişmend	344
	‘An karye-i İskender ve Doğancı ve Orçun ve Boyaluca ve Şahin Çiftliği tabi’ Aydıncık	Hisse 3648
		Yekûn 8749
Timar Şahin getirücü.	Mezrâa-i İskender der karye-i Tarakçı	400

Ek 2: BOA. TSMA. D. 660. Numaralı Defterin Varak Örnekleri

Ek 3: Osmanlı Minyatüründe Avcılık

<http://purl.org/thewalters/rights/standart> Erişim Tarihi 22.10.2020

Summary

Hunting, which emerged as a means of subsistence, turned into a military training, sport and entertainment for the state and dynasties in parallel with the development of human-centered civilization. In the social and cultural lives of the Turkish States and their communities, which have a steppe tradition, hunting and hunting cult have a great influence as a philosophy of life? Birds of prey (receptive birds), which have a very important place in the military and social life of the Turks, have also been the symbol of the Oghuz tribes. Birds of prey names such as Cakir (Cagri), Tugrul, Aksungur, Dogan, Sahin and Atmaca were also given names to Turkish children. As a matter of fact, there are sultans and lords such as Tugrul, Cagri (Cakir), Sahin, Balaban, Dogan, Zaganos and Atmaca known with these names in history.

With the spread of Islam, a different hunting cult emerged with the tradition albow, arrow, and traps as well as hunting birds, hunting dogs and other rituals in Arab hunting, which has shown a cultural development. In the palace administration of the Umayyad, Abbasi, Andalusia Umayyads, Timur, Harzemshah and Mukluks, the shikar administration level continued with various names such as Barscian, Bâzdâr, Emîru's-say, Emîr-i şikâr, Hârisü't-tayr, Sakkar and similar names.

In the early periods of the Ottoman Principality, this organization was a continuation of the states established before it. Osman Gazi used to go hunting with the Alps from time to time to distant lands. The fact that Murad I also have dogs and falcons with silverrings shows the importance given to the organization. It is also known that Sekbans and Turnacis were established during this period.

It is seen that in the Ottoman Empire, especially during the times of Murad I and Yıldırım Bayezid, hunting businesses developed and some of the high-ranking officers of the Janissaries such as saxoncubasi, zagarcibasi, turnacibasi, and avcibasi were called with hunting titles. There were people with the titles of sahinci and cakirci in then tour age of Sultan Murad II. In the Ottomans, the Shikar Agaligi gained its classical organization in the period of Sultan Mehmed the Conqueror. While the common name of the hunting officers of the foreign servants' part of the Ottoman palace called birun was Shikar Agalari, Dogancıbası was the patron of the dogancis in enderun. All of those working under their command were known as the people of shikar. The Shikar Aga was at a high level in terms of protocol and was considered to be among the members of the Rikab-i Humayun because they were the closes to the sultan. The hunting, which was organized in groups of cakirci, sahinci, atmacaci and doganci, also had officers in the provinces. Those in the centre are salaried, the rural one share timar (fiefs). Besides these official hunting bird breeders with military status, the provincial organization of the organization has been named and organized with special names according to the work of the personnel related to hunting birds.

The sayyads, who are a kind of hunter who handed over the skins of the animals they hunted in the provincial organization to the palace lords, the gorenccis who were responsible for the care and training of the hunting birds, the goturucus who were responsible for bringing the hunting birds to the palace, the tuzakcis who set up traps for hunting birds and other game animals, there are kumecis, who collect the off spring of game birds in the region, dideban and yuvacis who watch the hunter bird nests, and tulekcis and yavrucus who take care of they young birds until they protect their nests by protecting their nests. These people were primarily responsible for hunting birds in the rural part of the organization.

In addition to the timar given military in the Ottoman Empire, timar allocation was all so made to meet the needs of various units. One of thenon-military timar is the bazdaran timar. The bazdars, who were responsible for hunters and hunting birds in the Ottoman Empire, collected the nests in the mountains and rock bottoms in the area located to them, raised them for hunting, and too these birds to the palace. Those people who raised and brought hunting birds such as

hawks and hawks to the palace and those who awaited their nests were assigned by the sultan ate with a certificate and they would save the timar in return for these services. In return for this service, the bashers would be exempt from customary taxes, drudgery services and avarız type of taxes.

Hunting was an occupation that was also done by the people. For this reason, the public would provide hunting animals and other hunting equipment that they needed for hunting during hunting. In the ammunition records, it is recorded that some hunters hunt with falcons, hounds, hawks, and rifles. Free hunters sometimes hunted by entering state lands and took possession of state-owned game animals. Since care was taken to protect "Hassa" gardens, groves and places where Shikari Humayun would be held, these people were prohibited from hunting in the provinces and especially in Hassa-i Humayun gardens and groves. The materials of the hunters who did not obey the ban were confiscated.

In the Topkapi Palace Museum Archive, there is a notebook in which the Kocaili Sancak Cakircilar registered with the code D. 00660 are recorded. This undated book is registered with a leafand is 10 sheets. In the book in question, there are information showings bazdaran timar given in Kocaili, Biga, Karesi, Saruhan, Sultanönü, Karahisar-ı Sahib, Mentese, Kastamonu, Hüdavendigâr Sancaks and Imrahor, İnegöl, Yenisehir, Mihalic, Tuzhisar and Aydıncik towns and by whom they were assigned. In the introduction part of the book, there is a heading that says, "Cemaati Cakırciyan who will save the farm by seeing the farm". After that, the names of the timar owners and the names of the villages, farms and hamlets, their affiliation and the amount of the timar were recorded separately.

The fact that the Western Anatolia region was among the first conquered places and suitable for hunting animals and hunting caused it to be in the fore ground among the place sussed for *shikar*. This reveals the importance of places in this region among the regions that catch and feed birds. Western Anatolia has an important place in the supply and breeding of cakir, hawk, bittern, hawk and goose for *Shikarı* Hümayun. It is note worthy that timar was given in the name of "Ser Kazcilik" in Toyhisar sub-district within the *shikar* organization in the region. From this point of view, we can say that every creature used for hunting and hunting forms sub-units according to the possible regions.

The fact that the "Avarız Exemptions" in the important and certificate records are written based on the timar books is an important issue. The reason for the high number of timars in the region can be explained by their low income.